

Αμερικάνικη Υψηλή Στρατηγική και οι σχέσεις της με την Ελλάδα μετά το τέλος του Β' ΠΠ επί Τρούμαν και Άιζενχάουερ.

Προβολή και συσχετισμοί στην σύγχρονη κρίση του ελληνικού χρέους
ΣΟΦΙΑ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ABSTRACT.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
1.1 Γεωπολιτική	9
1.2 Πολιτισμός, κοινωνία και εξωτερική πολιτική	11
Κεφ. 2 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	13
2.1 Οι βάσεις της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ	14
2.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στον εικοστό αιώνα.....	20
2.3 Η ΕΣΣΔ ως ανατολή και τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.....	22
2.4 Η απειλή της Κόκκινης Πλημμύρας	25
Κεφ. 3 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΡΟΥΜΑΝ (1947-1952).....	27
3.1 Το δόγμα Τρούμαν και η ανάλυση της εξωτερικής του πολιτικής	28
3.2 Πρωτοβουλίες του ψυχρού πολέμου στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950	31
Κεφ. 4 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΑΪΖΕΝΧΑΟΥΕΡ (1953-1960).....	32
4.1 Η βάση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ τη δεκαετία του 50	33
4.2 Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής επί Eisenhower και η γραφειοκρατία του υπουργείου των εξωτερικών	35
4.3 Οι συγκρούσεις της Δύσης με την Ανατολή.....	38
Κεφ. 5 - Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΝΑΜΙΞΗ	39
5.1 Ηθικός κίνδυνος των δανειοληπτών	41
5.2 Οικονομική αποτελεσματικότητα και Προτεσταντική ηθική	42
5.3 Οι βασικοί δρώντες	44
5.3.1 Ο Όμιλος των Πιστωτών	44
5.3.2 Ο Όμιλος του Λονδίνου	46
5.4 Οργανισμοί του Μπρέτον Γουντς	46
5.4.1 Το ΔΝΤ.....	46
5.4.2 Η Παγκόσμια Τράπεζα.....	47
5.4.3 Η πρωτοβουλία για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες	47
5.5 Οι λύσεις που προτάθηκαν για τη κρίση χρέους της Ελλάδος και η στρατηγική της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ	48
5.6 Ο μηχανισμός αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους (SDRM)	49
5.7 Δικαιώματα και υποχρεώσεις	52
5.8 Διεθνής Διαιτησία	53

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	53
Βιβλιογραφία	58

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, όπως αυτή ασκήθηκε από το 1949 έως και το 1960, χρόνια τα οποία αποτέλεσαν την απαρχή του Ψυχρού Πολέμου και κατά τη διάρκεια των οποίων διετέλεσαν την προεδρική τους θητεία οι Truman και Eisenhower. Με αφορμή όλα

τα παραπάνω, θα γίνει ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ σήμερα, όπως αυτή διαμορφώνεται και ασκείται κατά τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης χρέους. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έπαιξε, από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη της παγκόσμιας ιστορίας, είτε αρχικά ως ηγέτιδα δύναμη της Δύσης, είτε ως μοναδική υπερδύναμη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τη διετία 1989-1991.

ABSTRACT

This paper, after analyzing the nature of the foreign policy of a state, and in particular of the US, as it was practiced between 1949 and 1960 in the beginning of the Cold War and during the presidential term of Truman and Eisenhower, will lead to the analysis of the US foreign policy today. In particular to the part that was shaped and exerted during the Greek debt crisis. US foreign policy has played since the end of the Second World War a decisive role in the development of world history, either originally as the leading power of the West, or as the only superpower after the end of the Cold War in the two-year period 1989-1991.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ψυχρός πόλεμος, όπως πρόσφατα παρατήρησε η Mary Kaldor, υπήρξε πάντα ένας λόγος, μια σύγκρουση λέξεων, ο λεγόμενος «καπιταλισμός» έναντι του «σοσιαλισμού» (KALDOR, 1990). Σημειώνοντας πώς οι Ανατολικοευρωπαίοι δίνουν

πάντα έμφαση στη δύναμη των λέξεων, η Kaldor προσθέτει ότι ο τρόπος με τον οποίο περιγράφουμε τον κόσμο, τις λέξεις που χρησιμοποιούμε, διαμορφώνει τον τρόπο που αντικρίζουμε τον κόσμο, επηρεάζοντας, ταυτόχρονα και τις αποφάσεις μας για δράση.

Οι περιγραφές του κόσμου περιλαμβάνουν τη γεωγραφική, οικονομική, πολιτισμική και πολιτική γνώση και οι λόγοι ύπαρξης του Ψυχρού Πολέμου περιείχαν μια *«τακτοποιημένη σειρά περιγραφών με τις οποίες εκπροσωπούσε τη διεθνή πολιτική στην μεταπολεμική περίοδο»*. Η απλή ιστορία μιας μεγάλης πάλης μεταξύ μιας δημοκρατικής «Δύσης» ενάντια σε μια τρομερή και επεκτατική Ανατολή ήταν η πλέον δεσπόζουσα έννοια στην ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής αυτής της περιόδου. Φυσικά, το θέμα της ανάλυσης της εξωτερικής πολιτικής, και πως αυτή διαμορφωνόταν, δεν ήταν πάντα τόσο απλό. Αντίθετα, ήταν περίπλοκο, πολυπαραγοντικό και πολύπλοκο, καθιστώντας τον μεταπολεμικό κόσμο μια δυναμική, δραματική και, μερικές φορές, μονομερή «ειρωνεία». Με παρόμοιο τρόπο, περιγράφεται τα τελευταία χρόνια με την ελληνική κρίση χρέους, η οποία αποτέλεσε ένα σημαντικό ζήτημα και μία πηγή έντονης τριβής των σχέσεων των χωρών της Δύσης, έχοντας προεκτάσεις στις στρατηγικές που διαμόρφωσαν οι ΗΠΑ έναντι της Ελλάδας και της υπόλοιπης Ευρώπης (ALKER, 1986).

Τα αμερικανικά συμφέροντα είναι παγκόσμια και ως εκ τούτου βρίσκονται παντού σε κίνδυνο και πρέπει να προστατεύονται από κάθε δυνητικό εχθρό. Για να γίνει κατανοητή για τον αμερικανικό λαό μια τέτοια πολιτική ήταν απαραίτητο να βρίσκεται πάντα στην αναζήτηση ενός δυνητικού ή εν δυνάμει εχθρού. Τέτοια μορφή εν δυνάμει εχθρού αποτέλεσε ο Μαρξισμός μέχρι το 1991, ενώ σήμερα τη θέση του εχθρού καταλαμβάνουν η Γερμανία και η Ρωσία, οι οποίες φαίνεται να αντικαθιστούν την ΕΣΣΔ.

Στο αμερικανικό πολιτικό κατεστημένο, δεν απουσίαζαν ποτέ άνθρωποι οι οποίοι όχι μόνο ήταν διατεθειμένοι να ισχυριστούν ότι πάντα υπάρχει κάποιος εχθρός, αλλά ότι αυτός συνεχώς αλλάζει, επιχειρώντας έτσι να διαμορφώσουν τη στρατηγική της εξωτερικής τους πολιτικής. Οι Averall Harriman και George Kennan, για παράδειγμα, αναφέρθηκαν στην ΕΣΣΔ ως «εχθρό», μήνες πριν από το τέλος του ευρωπαϊκού πολέμου.

Ο ναύαρχος Leahy, ο οποίος υπήρξε σύμβουλος του Προέδρου Ρούσβελτ και παρέμεινε για να συνεργαστεί με τον Τρούμαν, ήταν ένας επιβεβαιωμένος Ρωσοφοβικός. Μέσα στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ, αυτή η στάση διαπέρασε σε όλα τα επίπεδα. Το άμεσο καθήκον που αντιμετώπισε η αραβική οργάνωση ήταν η αντιστροφή των αντιλήψεων που έλαβαν οι Στάλιν, Ρούσβελτ και Τσόρτσιλ στις συναντήσεις τους στη Γιάлта και την Τεχεράνη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αμφισβήτηση των αρχών που διέπουν την πολιτική του Ρούσβελτ με τις αρχές που διατύπωσαν οι άντρες της Ρίγα (Binnendijk, 1999).

Ο Ρούσβελτ θεώρησε ότι οι άνδρες που κυβερνούσαν την ΕΣΣΔ υπόκειντο στους ίδιους περιορισμούς με οποιονδήποτε άλλο κυβερνήτη και ότι οι πρωταρχικές ευθύνες τους ήταν να υπηρετήσουν τα συμφέροντα του εθνικού τους κράτους. Με άλλα λόγια, ο Ρούσβελτ έκρινε ότι η Σοβιετική κυβέρνηση θα ενεργούσε σύμφωνα με την αντίληψή της για τα εθνικά συμφέροντα της ΕΣΣΔ και δεν παρατήρησε τίποτα στη συμπεριφορά ή τα επιχειρήματα του Στάλιν, για να επαναπροσδιορίσει αυτή την κρίση. Παρόλο που ο Τσόρτσιλ είχε μια τεράστια προκατάληψη εναντίων των Σοβιετικών, ευθυγραμμίστηκε εύκολα με την προσέγγιση του Ρούσβελτ, ο οποίος κατανοούσε επίσης τις επιταγές της κρατικής εξουσίας (Binnendijk, 1999).

Ο Yergin περιγράφει πώς, σε μία από τις συναντήσεις τους, ο Τσόρτσιλ πήρε μισό φύλλο χαρτιού και έγραψε τα ποσοστά που αντιστοιχούσαν στους βαθμούς της «κυριαρχίας» (από τις συμμαχικές δυνάμεις στην Ευρώπη): η Ρουμανία, το 90% για την ΕΣΣΔ, Ελλάδα, 90% για το Ηνωμένο Βασίλειο / ΗΠΑ., Βουλγαρία, 75% για την ΕΣΣΔ, Ουγγαρία και Γιουγκοσλαβία, 50-50 κλπ. Έσπρωξε το χαρτί πάνω από το τραπέζι στον Στάλιν. Ο Στάλιν σταμάτησε, έκανε ένα μεγάλο τρύπημα με ένα μπλε μολύβι και το πέρασε πίσω. «Ας κάψουμε το χαρτί», είπε ο Τσόρτσιλ. «Όχι, το κρατάτε» απάντησε ο Στάλιν. Το συγκεκριμένο στιγμιότυπο ήταν και συνεχίζει να είναι μια συναρπαστική και χαρακτηριστική ιστορία που έφερε στην επιφάνεια τεράστια στρατιωτικοβιομηχανικά συγκροτήματα και στις δύο πλευρές του χάσματος Ανατολής-Δύσης, καταδεικνύοντας ταυτόχρονα την αυστηρή πειθαρχία στην αναζήτηση εναλλακτικών πολιτικών πρακτικών σε ολόκληρο τον κόσμο. Όλες οι περιφερειακές συγκρούσεις, μέχρι πολύ πρόσφατα, περιορίστηκαν στους όρους και στη λογική της παραπάνω ιστορίας. Τώρα πλέον, με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και

την κυριαρχία του παραδείγματος του καπιταλισμού της Δύσης, οι ΗΠΑ εμφανίζονται ως επικυρίαρχες στον κόσμο. Το 2008, μετά τη χρηματιστηριακή κρίση, η άλλοτε μεγάλη ασθενής Γερμανία εμφανίστηκε ως ένα επιτυχημένο οικονομικό παράδειγμα για το πώς αντιμετωπίζεται η κρίση και η κυριαρχία των ΗΠΑ αμφισβητήθηκε. Καίριο σημείο αυτής της τριβής υπήρξε η κρίση χρέους της Ελλάδος. Η αποτυχία της Ελλάδος να αντιμετωπίσει τα τεράστια ελλείματα της, μέσα από μια σειρά αποτυχημένων οικονομικών πολιτικών διαχρονικά, την ανάγκασε από το Μάιο του 2010 να ζητήσει το βοήθεια του ΔΝΤ και της Ε.Ε., ώστε να αντιμετωπίσει την άρνηση δανεισμού από τις αγορές, και άρα την έξωσή της από τις παγκόσμιες χρηματιστηριακές (Agnew, 1989).

Η κρίση αυτή διαμόρφωσε τη στρατηγική και την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, της Ε.Ε. και των κρατών μελών της, τα τελευταία χρόνια. Η παρούσα εργασία, λοιπόν, θα αναλύσει τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, εστιάζοντας στο πως αυτή διαμορφώθηκε διαχρονικά, αλλά και πως διαμορφώνεται σήμερα. Το πρώτο κεφάλαιο, θα αναλύσει του κανόνες διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής γενικότερα, και ειδικότερα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα αναλυθεί η στρατηγική διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της προεδρίας του προέδρου Truman, ο οποίος με το περίφημο δόγμα του και την ομιλία του στο Κογκρέσο το 1947, καθόρισε το πλαίσιο αντιμετώπισης του κομμουνισμού στην Ελλάδα, ο οποίος θεωρούνταν ως ο κυριότερος εχθρός της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα αναλυθεί η εξωτερική πολιτική στα χρόνια της προεδρίας του Eisenhower, ο οποίος βρήκε και ακολούθησε, εν πολλοίς, το δόγμα και τη στρατηγική της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ και θα εξεταστεί πως αυτή, τελικά, συνέβαλε στο να επιβληθεί η επικυριαρχία των ΗΠΑ σε ολόκληρο τον κόσμο και ποια αντανάκλαση είχε η επικυριαρχία αυτή στην Ελλάδα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, θα γίνει προβολή της υψηλής στρατηγικής της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη σημερινή εποχή και στο πως αυτή επηρεάστηκε από την κρίση χρέους της Ελλάδος.

Τέλος, στα συμπεράσματα θα παρουσιαστούν λεπτομερώς τα αποτελέσματα της ανάλυσης και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που ακολουθήθηκε, ώστε να εκπονηθεί η παρούσα εργασία.

Κεφ. 1^ο - ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΥΝ

Όχι πολύ καιρό πριν, ο Henry A. Kissinger σχολίασε:

«Η στασιμότητα της πολιτικής μας συχνά αποδίδεται στο γεγονός ότι οι καλύτεροι άνθρωποι μας δεν είναι σε κυβερνητικές υπηρεσίες, αλλά το πιο σοβαρό και συναφές ερώτημα είναι το πόσο εξειδικευμένοι είναι οι επιφανείς άντρες μας για το καθήκον της πολιτικής, κατασκευάζοντας μια επαναστατική περίοδο» (Kissinger H. , 1995).

Δεδομένου ότι οι λέξεις αυτές ειπώθηκαν κατά τη διάρκεια μια συγκεκριμένης διακυβέρνησης, η οποία έκανε ό, τι καλύτερο για να αξιοποιήσει τους «καλύτερους ανθρώπους μας» στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, η ερώτηση του κ. Κίσιγκερ είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Οι ευαίσθητες ψυχές συχνά αντιτίθενται στην περιγραφή της διεθνούς πολιτικής ως «παιχνιδιού», είτε στο σκάκι και στο πόκερ είτε στο περίπλοκο παιχνίδι της θεωρίας των παιχνιδιών, αν και αδιαμφισβήτητα, η μεταφορά αυτή έχει τη χρησιμότητά της. Όπως εξηγεί ο Raymond Aron, το έθνος παίζει ένα παιχνίδι στο οποίο η πληρωμή είναι με αίμα, όχι μόνο με μετρητά. Οι περιορισμοί που πρέπει να παρατηρούν οι παίκτες είναι δύο ειδών. Μερικοί είναι εγγενείς στην κατανομή των καρτών μεταξύ των παικτών, ενώ άλλοι προκύπτουν από τους κανόνες του παιχνιδιού, τους οποίους πρέπει να σέβονται ακόμη και όσοι παίκτες διεκδικούν καλύτερες κάρτες. Είτε επιδιώκει καλύτερη διανομή είτε νέους κανόνες, ο παίκτης πρέπει να ασκήσει αυτοέλεγχο για να μην ηττηθεί. Ποιοι είναι αυτοί οι περιορισμοί και σε ποιο βαθμό μπορούν να ξεπεραστούν, εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες του συστήματος και του παίκτη.

Ας ξεκινήσουμε με τις «κάρτες», δηλαδή, τα βασικά στοιχεία του παρόντος συστήματος, όπως πρέπει να εμφανιστούν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το πρώτο στοιχείο είναι η πολυπολικότητα. Η δύναμη της Αμερικής δεν ήταν επιλογή της. Όσο

η διεθνής τάξη παρέμενε στα χέρια της Βρετανίας και της Γαλλίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες επέλεξαν την απομόνωση. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες αναδείχθηκαν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και το τέλος του ψυχρού πολέμου, ως το μόνο έθνος που θα μπορούσε να αντισταθμίσει τη δύναμη της οποιαδήποτε εν δυνάμει ή εν πράγματι υπερδύναμης, όπως της Σοβιετικής Ένωσης (CLIFFORD, 1991).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν κυριολεκτικά άλλη επιλογή, παρά μόνο να ηγηθούν του κόσμου, στις μέρες μας, ως η μοναδική υπερδύναμη. Αναμφισβήτητα, υπάρχει μια διαφορά μεταξύ ενός λάθους και ενός μοιραίου λάθους. Εκείνοι που στη δεκαετία του 1920 ενθάρρυναν τους Αμερικανούς να καλλιεργήσουν τους πρότυπους κήπους τους μπορεί να έχουν κάνει λάθος, αλλά εκείνοι που υποδηλώνουν, σήμερα, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ασκούν «αυτο-δέσμευση και αυτοσυγκράτηση» προτού προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν τους άλλους ζουν σε αναχρονισμό, διαπράττοντας μοιραίο λάθος. Η επιλογή ανάμεσα στην απομόνωση και τη συμμετοχή είναι νεκρή. Παραμένει μόνο η αμιγώς ακαδημαϊκή επιλογή ανάμεσα στον ιστορικό ύπνο και την επικίνδυνη ζωή μιας μεγάλης δύναμης. Το γεγονός ότι η τελευταία μπορεί να φαίνεται συχνά σαν ένας εφιάλτης δεν κάνει τη διαφυγή σε ανούσια όνειρα την εναλλακτική λύση.

Είναι σημαντικό ότι στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες συμπεριφέρθηκαν σαν να υπήρχε η δυνατότητα να ακολουθήσουν την παλαιά πολιτική του απομονωτισμού. Επέλεξαν ένα είδος αποσύνδεσης που δεν ισοδυναμούσε με απομόνωση, αλλά πίσω από το οποίο υπέβασκε η προσδοκία ενός κόσμου χωρίς διπολικό αγώνα ή μιας σύγκρουσης των άλλων ανθρώπων που θα μπορούσε να διαιτητεύεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ωστόσο, η διπολική διακριτική εξουδετερώνει την διαιτησία και συνεπάγεται σύγκρουση. Στη διεθνή σκηνή η διάκριση του Bertrand de Jouveners μεταξύ *dux* και *rex* δεν είναι ποτέ πραγματικά έγκυρη. Τον δέκατο ένατο αιώνα ο Βρετανός *Rex* έπρεπε να συμπεριφέρεται ως *dux* πιο συχνά από τους επικροτητές της ισορροπίας εξουσίας, όπως και να παραδεχτεί ότι σε έναν διπολικό κόσμο υπάρχει μια σύγκρουση των *duces* και όχι *rex*. Συνεπώς, όπως όταν η Σοβιετική Ένωση εμφανίστηκε και έπειτα κατέρρευσε, η πολιτική κατάρρευση της Βρετανικής αυτοκρατορίας επέβαλε στις

Ηνωμένες Πολιτείες να γεμίσουν το κενό εξουσίας που παρουσιάστηκε (DALLBY, 1988).

Η ελευθερία επιλογής του Προέδρου Truman ήταν αυστηρά περιορισμένη. Αφορούσε τη στιγμή και τον τρόπο με τον οποίο η Αμερική ανέλαβε την πρόκληση και την αποδέχθηκε. Ακόμη και από αυτήν την άποψη, το περιθώριο επιλογής περιορίστηκε από την εξέλιξη της κρίσης στην Ελλάδα. Έτσι, είναι αλήθεια ότι στις μεγάλες αποφάσεις του 1947, βλέπουμε τις εξαιρετικά δημιουργικές πράξεις της κρατικής φύσης. Από την άλλη, είναι επίσης δόκιμο να περιγράψουμε την Αμερική ως Malraux, ως ένα έθνος, δηλαδή *«που έχει κερδίσει τη μεγαλύτερη δύναμη στον κόσμο, αλλά δεν το έχει αναζητήσει»*. Σπάνια, η ελευθερία είναι σαφής και η αναγνώριση της αναγκαιότητας της και η κρατικοποίηση της φαντασιακής εκμετάλλευσης της αναγκαιότητας αυτής είναι συνήθως απαραίτητη. Η Αμερική έσπευσε σε εκείνες τις πύλες στις οποίες χτύπησε η σοβιετική εξουσία.

1.1 Γεωπολιτική

Η γεωπολιτική, όπως πολλοί σημείωσαν, είναι ένας όρος που είναι δύσκολο να καθοριστεί (Karnow, 1989). Σε μια συνηθισμένη ακαδημαϊκή κατανόηση, η γεωπολιτική αφορά τη γεωγραφία της διεθνούς πολιτικής, ιδιαίτερα τη σχέση μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος (τοποθεσία, πόρους, έδαφος κ.λπ.) και τη διεξαγωγή της εξωτερικής πολιτικής (SPROUT, 1960). Μέσα στη γεωπολιτική παράδοση, ο όρος έχει μια ακριβέστερη ιστορία και ένα ακόμη ακριβέστερο νόημα. Ένα συνεπές ιστορικό χαρακτηριστικό της γεωπολιτικής γραφής, από την προέλευσή της στα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τη σύγχρονη χρήση της από τον Colin Gray και άλλους, είναι ο ισχυρισμός ότι η γεωπολιτική είναι ένα φύλλο του ιδεαλισμού, της ιδεολογίας και της ανθρώπινης βούλησης. Αυτός ο ισχυρισμός είναι μακράς διάρκειας στη γεωπολιτική παράδοση, που από την αρχή αντιτίθεται στην πρόταση ότι οι μεγάλοι ηγέτες και ο ανθρώπινος παράγοντας θα καθορίσουν μόνοι τους την πορεία της ιστορίας, της πολιτικής και της κοινωνίας. Αντίθετα, φαίνεται ότι το φυσικό και το γεωγραφικό περιβάλλον διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και ασκούσε τη μεγαλύτερη επιρροή στο πεπρωμένο του (Ratzel, 1969), (MACKINDEK, 1990). Ο Karl Haushofer υποστήριξε ότι η μελέτη του Geopolitik έδειξε την *«εξάρτηση όλων των πολιτικών γεγονότων από*

τις διαρκείς συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος» (BASSIN, 1987, p. 120). Σε μια ραδιοφωνική συνέντευξή του το 1931, παρατήρησε:

«η γεωπολιτική παίρνει τη θέση του πολιτικού πάθους και της ανάπτυξης που υπαγορεύεται από το φυσικό νόμο, μετασχηματίζει το έργο της αυθαίρετης παραβίασης της ανθρώπινης βούλησης. Ο φυσικός κόσμος, χτυπημένος πίσω μάταια με το σπαθί ή το βλήμα, επαναβεβαιώνει ανεπιφύλακτα τον εαυτό του στο πρόσωπο της γης. Αυτή είναι η γεωπολιτική» (BASSIN, 1987, p. 120).

Με τις δικές της αντιλήψεις και τους όρους της, η γεωπολιτική θεωρείται τομέας σκληρών αληθειών, υλικών πραγματικοτήτων και ακαταμάχητων φυσικών γεγονότων. Οι Ολυμπιονίκες διαπραγματεύθηκαν με τον υποτιθέμενο αντικειμενικό υλισμό της γεωπολιτικής ανάλυσης. Σύμφωνα με τον Gray (TAXOR, 1989, p. 99), *«η γεωπολιτική ανάλυση είναι αμερόληπτη μεταξύ ενός ή άλλου πολιτικού συστήματος ή φιλοσοφίας»*. Αντιμετωπίζει τη βάση της διεθνούς πολιτικής, τις μόνιμες γεωπολιτικές πραγματικότητες γύρω από τις οποίες εκτυλίσσεται το παιχνίδι των γεγονότων στη διεθνή πολιτική.

Αυτές οι γεωπολιτικές πραγματικότητες θεωρούνται διαρκείς, φυσικοί καθοριστικοί παράγοντες της εξωτερικής πολιτικής. Η γεωγραφία, σε ένα τέτοιο σχήμα, θεωρείται ότι αποτελεί ένα μη-διακριτικό φαινόμενο:

«είναι ξεχωριστό από τις κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές διαστάσεις της διεθνούς πολιτικής. Η μεγάλη ειρωνεία της γεωπολιτικής γραφής, ωστόσο, είναι ότι ήταν πάντα μια πολύ ιδεολογική και βαθιά πολιτικοποιημένη μορφή ανάλυσης».

Η γεωπολιτική θεωρία από τον Ratzel ως τον Mackinder, τον Haushofer ως τον Bowman, τον Spykman ως τον Κίσινγκερ δεν ήταν ποτέ μια αντικειμενική και αδιάφορη δραστηριότητα, αλλά ένα οργανικό μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας και της φιλοδοξίας αυτών των πολύ διάσημων διανοουμένων. Ενώ οι μορφές γεωπολιτικής γραφής ποικίλλουν μεταξύ αυτών και άλλων συγγραφέων, η πρακτική της παραγωγής γεωπολιτικής θεωρίας έχει ένα κοινό θέμα: την παραγωγή της γνώσης για την

ενίσχυση της πρακτικής του κρατικού σκάφους και την περαιτέρω εξουσία του κράτους.

Στο πλαίσιο της πολιτικής γεωγραφίας, η γεωπολιτική παράδοση έχει από καιρό αντιταχθεί σε μια τέτοια λογική. Ένα κεντρικό πρόβλημα που έχει επιδείξει μια τέτοια αντίσταση είναι η έλλειψη μιας συνεκτικής και περιεκτικής θεωρίας της γεωπολιτικής γραφής και της σχέσης της με τις ευρύτερες χωρικές πρακτικές που χαρακτηρίζουν τη λειτουργία της διεθνούς πολιτικής (Binnendijk, 1999).

Η γεωγραφία δεν αποτελεί ποτέ φυσικό, μη διακριτικό φαινόμενο, ξεχωριστό από την ιδεολογία και την εξωτερική πολιτική. Αντίθετα, η γεωγραφία ως λόγος είναι μια μορφή εξουσίας - γνώσης (Binnendijk, 1999).

1.2 Πολιτισμός, κοινωνία και εξωτερική πολιτική

Η έννοια του λόγου έχει αποτελέσει ένα σημαντικό αντικείμενο έρευνας στις σύγχρονες κοινωνικές επιστήμες, ιδιαίτερα σε εκείνες, όπως η κοινωνιολογία και η πολιτική επιστήμη, που αντλούν έμπνευση από τα γραπτά του Γάλλου φιλόσοφου Michel Foucault (MACDONELL, 1986). Στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, υπήρξε μια σειρά από προσπάθειες ενσωμάτωσης της έννοιας του λόγου στη μελέτη των πρακτικών της διεθνούς πολιτικής (ALKER, 1986). Οι Dalby (DALLBY, 1988) και Tuathail (TAXOR, 1989) επιχείρησαν να επεκτείνουν την έννοια στην πολιτική γεωγραφία. Οι ομιλίες θεωρούνται ως σύνολα δυνατοτήτων που έχουν οι άνθρωποι και ως σύνολα κοινωνικο-πολιτιστικών πόρων που χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους για την κατασκευή εννοιών σχετικά με τον κόσμο και τις δραστηριότητές τους. Δεν είναι απλώς λόγια ή γραπτές δηλώσεις, αλλά είναι το σύνολο των κανόνων με τους οποίους η λεκτική ομιλία και οι γραπτές δηλώσεις αποκτούν νόημα. Οι λόγοι επιτρέπουν σε κάποιον να γράψει, να μιλήσει, να ακούσει και να ενεργήσει με προσοχή. Πρόκειται για ένα σύνολο δυνατοτήτων, μια σειρά αμοιβαίων κανόνων με τις οποίες οι αναγνώστες- ακροατές και ομιλητές- ακροατές μπορούν να πάρουν αυτό που ακούν, να το διαβάσουν και να το κατασκευάσουν σε ένα οργανωμένο ουσιαστικό σύνολο. Οι Alker και Sylvan (1986), διατυπώνουν τη διάκριση με αυτόν τον τρόπο:

«Ως υπόβαθρα, οι ομιλίες πρέπει να διακρίνονται από τις λεκτικές παραγωγές που οι αναγνώστες ή οι ακροατές συνθέτουν μαζί. Καθώς προτιμούμε να χρησιμοποιούμε τον όρο οι άνθρωποι δεν διαβάζουν ούτε ακούνε ένα λόγο: μάλλον, χρησιμοποιούν ένα λόγο ή λόγια στις διαδικασίες της ανάγνωσης ή ακρόασης μιας λεκτικής παραγωγής. Οι ομιλίες δεν παρουσιάζονται. Αυτό που παρατηρούμε είναι οι άνθρωποι και οι λεκτικές παραγωγές.»

Οι λόγοι, όπως οι γραμματικές, έχουν μια εικονική και όχι μια πραγματική ύπαρξη. Δεν αποτελούν γενικές κατασκευές με τον τρόπο που μερικές φορές εκπροσωπούνται οι «δομές». Είναι πραγματικά σύνολα δυνατοτήτων των οποίων την ύπαρξη συμπεραίνουμε από τις πραγματώσεις τους σε δραστηριότητες, δηλαδή, σε κείμενα και ομιλίες. Από την άλλη, δεν είναι ούτε απολύτως ντετερμινιστικοί. Οι συζητήσεις το επιτρέπουν. Κάποιος μπορεί να δει αυτές τις δυνατότητες ή τους κανόνες σε ένα συγκεκριμένο πεδίο των δυνατοτήτων και της συλλογιστικής ως τη διαδικασία με την οποία πραγματοποιούνται ορισμένες δυνατότητες.

Οι διάφορες πραγματώσεις των δυνατοτήτων έχουν συνέπειες για την περαιτέρω αναπαραγωγή και μετασχηματισμό του λόγου. Η πραγματοποίηση μιας δυνατότητας κλείνει τις υπάρχουσες δυνατότητες και ταυτόχρονα ανοίγει μια νέα σειρά κάπως διαφορετικών δυνατοτήτων. Οι λόγοι δεν είναι ποτέ στατικοί, αλλά μεταβάλλονται συνεχώς και τροποποιούνται από την ανθρώπινη πρακτική. Επομένως, η μελέτη της εξωτερικής πολιτικής σε κατακερματιστικούς όρους είναι η μελέτη των κοινωνικοπολιτιστικών πόρων και των κανόνων με τους οποίους γίνονται γραπτές αναφορές της διεθνούς πολιτικής.

Η έννοια των «διανοούμενων κρατικών φορέων» αναφέρεται σε μια ολόκληρη κοινότητα κρατικών γραφειοκρατών, ηγετών, εμπειρογνομόνων εξωτερικής πολιτικής και συμβούλων σε ολόκληρο τον κόσμο, οι οποίοι σχολιάζουν, επηρεάζουν και διεξάγουν τις δραστηριότητες του statecraft. Από την ανάπτυξη του σύγχρονου κρατικού συστήματος τον δέκατο έκτο αιώνα υπήρξε μια κοινότητα διανοουμένων κρατικής καταγωγής. Μέχρι τον εικοστό αιώνα, αυτή η κοινότητα ήταν μάλλον μικρή και περιορισμένη, ενώ οι περισσότεροι διανοούμενοι ήταν επίσης ασκούμενοι κρατικών φορέων. Ωστόσο, στον εικοστό, και ακόμα περισσότερο στον εικοστό

πρώτο αιώνα, αυτή η κοινότητα έχει γίνει αρκετά εκτεταμένη και εσωτερικά εξειδικευμένη.

Εντός των μεγαλύτερων κρατών, τουλάχιστον, μπορεί κανείς να διαφοροποιήσει τους τύπους διανοούμενων κρατικών φορέων με βάση το θεσμικό τους πλαίσιο και το στυλ λογικής τους. Στο πλαίσιο της κοινωνίας των πολιτών υπάρχουν «διανοούμενοι υπεράσπισης» που συνδέονται με συγκεκριμένους αμυντικούς εργολάβους και συστήματα όπλων. Συνίσταται, επίσης, μια εξειδικευμένη κοινότητα διανοούμενων ασφαλείας σε διάφορες δημόσιες ομάδες προβληματισμού (π.χ. RAND Corporation, Ινστιτούτο Hoover, Κέντρο Γεωστρατηγικών και Διεθνών Σπουδών του Georgetown) που γράφουν και σχολιάζουν διεθνείς υποθέσεις και στρατηγικές (Cocburn, 1987), (DALBY, *Creating the Second Cold War: The Discourse of Politics*, 1990b)).

Κάποιος βρίσκει μια διαφορετική μορφή πνευματικοποίησης από τους δημόσιους διανοούμενους του statecraft, όπως ο Henry Kissinger ή ο Zbigniew Brzezinski οι οποίοι, ως πρώην ανώτατοι κυβερνητικοί αξιωματούχοι, καθοδηγούν ένα ευρύ κοινό με τις απόψεις τους σε εθνικές εφημερίδες και περιοδικά εξωτερικής πολιτικής. Εντός της ίδιας της πολιτικής κοινωνίας υπάρχουν διαφορετικές διαβαθμίσεις μεταξύ της κοινότητας εξωτερικής πολιτικής και εκείνων που σχεδιάζουν, αρθρώνουν και διατάζουν την εξωτερική πολιτική από την κορυφή σε όσους είναι πραγματικά επιφορτισμένοι με την εφαρμογή συγκεκριμένων εξωτερικών πολιτικών και την άσκηση πολιτικών (διπλωματικών ή στρατιωτικών) σε καθημερινή βάση. Όλοι μπορούν να ισχυριστούν ότι είναι διανοούμενοι του statecraft, επειδή ασχολούνται συνεχώς με τη συλλογιστική για το statecraft αν και όλοι μπορεί να μη διαθέτουν τη λειτουργία των διανοουμένων με τη συμβατική έννοια, αλλά με την έννοια των «οργανικών» διανοουμένων του Gramsci (Gramsci, 1971).

Κεφ. 2 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Δεδομένης της εξέτασης της εξωτερικής πολιτικής, οποιαδήποτε ανάλυση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής πρέπει αναγκαστικά να είναι περισσότερο από

μια ανάλυση της επίσημης πολιτικής συλλογιστικής, αλλά να αποτελεί, ταυτόχρονα, μια σειρά «σοφών» στρατηγικών (Kissinger H. , 1995) (Kissinger H. , 1995). Η αμερικανική εξωτερική πολιτική περιλαμβάνει τη μελέτη των διάφορων ιστορικών μέσων με τα οποία οι Αμερικανοί διανοούμενοι του κρατικού μορφώματος έχουν χωροθετήσει τη διεθνή πολιτική και την αντιπροσωπεύουν ως έναν «κόσμο» που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένους τύπους τόπων, λαών και δραμάτων. Πρόκειται, προφανώς, για ένα τεράστιο εγχείρημα και οφείλουμε να διατυπώσουμε τρεις γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τα περιγράμματα της αμερικανικής γεωπολιτικής συλλογιστικής. Ωστόσο, προτού γίνει αυτό, είναι σημαντικό να σημειώσουμε δύο παράγοντες σχετικά με την αμερικανική περίπτωση. Πρώτον, πρέπει να αναγνωρίσουμε τον βασικό ρόλο που διαδραματίζει η Προεδρία στη συγκέντρωση του νόηματος σχετικά με τη διεθνή πολιτική εντός των Ηνωμένων Πολιτειών (και διεθνώς από τότε που οι ΗΠΑ έγιναν παγκόσμια εξουσία). Δεύτερον, η τεράστια γραφειοκρατία των υπουργείων εξωτερικών και αμύνης, η οποία πολλές φορές συνεπικουρούμενη από τα lobby και τις ομάδες συμφερόντων, επηρεάζει άμεσα τον σχεδιασμό και την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ (Kennan, 1948).

2.1 Οι βάσεις της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ

Από εθνογραφική άποψη, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ είναι ο επικεφαλής της αμερικανικής πολιτικής ζωής. Μία από τις μεγάλες δυνάμεις της Προεδρίας, η οποία επενδύεται από την ιερότητα, την ιστορία και τα τελετουργικά που συνδέονται με το θεσμικό όργανο- το γεγονός ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παίρνουν τις πρωταρχικές αντιληπτικές τους ενδείξεις από τον Λευκό Οίκο- είναι η εξουσία να περιγράψει, να εκπροσωπήσει, να ερμηνεύσει και να την προσαρμόσει (Agnew, 1989).

Είναι μια τεράστια δύναμη, αλλά όχι μια απόλυτη εξουσία για την τέχνη της περιγραφής και της ιδιοποίησης. Πρέπει να έχει αντανakλάσεις με το Κογκρέσο, τα καθιερωμένα μέσα ενημέρωσης, αλλά και την αμερικανική δημόσια σφαίρα. Η δημιουργία τέτοιων συντονισμών απαιτεί συχνά την επανάληψη και την ανακύκλωση ορισμένων θεμάτων και εικόνων, παρόλο που το κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο της χρήσης τους μπορεί να έχει αλλάξει δραματικά. Έχει γίνει προσπάθεια παραγωγής συνέχειας με την ενσωμάτωση «στρατηγικών όρων» (TURTON, 1984), «βασικές μεταφορές» (CROCKEX, 1977) και «βασικά σύμβολα» (Herzfield, 1982) στην

πολιτική συλλογιστική των διεθνών σχέσεων. Πίσω από όλα αυτά, υπάρχει η παραδοχή μιας δύναμης καταλληλότητας στη χρήση ορισμένων σχετικά σταθερών όρων και φράσεων (PARKIN, 1979).

Επιπρόσθετα, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η αμερικανική εμπλοκή με την παγκόσμια πολιτική ακολούθησε μια ξεχωριστή πολιτισμική λογική ή δέσμη προϋποθέσεων και προσανατολισμών, την οποία ο Gramsci ονόμαζε «αμερικανισμό» (DE GRAZLA, 1984-85)). Ειδικότερα, η οικονομική ελευθερία- με τη μορφή της «ελεύθερης» επιχειρηματικής δραστηριότητας και των πολιτικών προϋποθέσεων που απαιτούνται γι' αυτό- υπήρξε κεντρικό στοιχείο του αμερικανικού πολιτισμού. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια προσπάθεια ανασυγκρότησης ξένων χώρων καθ' εικόνα της αμερικανικής κοινωνίας. Οι αμερικανικές εμπειρίες εξωτερικής πολιτικής με το Μεξικό, την Κίνα, την Κεντρική Αμερική, την Καραϊβική, την Ελλάδα και τις Φιλιππίνες, μαρτυρούν το θεμελιώδες αυτό χαρακτηριστικό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (Agnew, 1989), (Karnow, 1989)).

Η πρώτη από τις τρεις παρατηρήσεις μας σχετικά με την πρακτική εξωτερική πολιτική συλλογιστική στην άσκηση της από την αμερικανική διοίκηση διαχρονικά, είναι ότι οι αναπαραστάσεις της «Αμερικής» ως τόπου είναι διαδεδομένα μυθολογικές. Η «Αμερική» είναι ένας τόπος που είναι ταυτόχρονα πραγματικός, υλικός και οριοθετημένος (ένα έδαφος με τετριμμένη άποψη) αλλά, ταυτόχρονα, αποτελεί ένα μυθολογικό, φανταστικό και καθολικό ιδεώδες πλαίσιο χωρίς συγκεκριμένα χωρικά όρια (Maxwell, 1959). Από την αρχή της σύγχρονης εποχής, η Βόρεια Αμερική είχε την παραβατική αύρα ενός τόπου «πέρα από τη γραμμή», όπως το ορίζει ο N Dunn (DUNN, 1972), όπου οι ευρωπαϊκές συνθήκες δεν ισχύουν. Με τη δική της λαϊκή παράδοση, οι ρίζες της χώρας είναι μυθικές και η θέση της είναι θεϊκή. Στο διάσημο φυλλάδιο του Common Sense, που γράφτηκε το 1776, για την υποστήριξη της αμερικανικής εξέγερσης, ο Thomas Paine έγραψε:

«Αυτός ο νέος κόσμος είναι το άσυλο για τους διωγμένους εραστές της πολιτικής και θρησκευτικής ελευθερίας από την ευκαιρία της Ευρώπης. Τώρα έχουν φύγει, όχι από τις αγκαλιές της μητέρας, αλλά από τη σκληρότητα του τέρατος. Όλα όσα είναι σωστά ή φυσικά ζητούν διαχωρισμό. Το αίμα των

δολοφονημένων, η φωνή της φύσης φωνάζει «ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΜΕΡΟΣ». Ακόμα και η απόσταση στην οποία ο Παντοδύναμος έθεσε την Αγγλία και την Αμερική είναι μια ισχυρή και φυσική απόδειξη, ότι η εξουσία του ενός έναντι του άλλου δεν ήταν ποτέ ο σχεδιασμός του Ουρανού. Ο χρόνος ομοίως στην οποία ανακαλύφθηκε η ήπειρο, προσθέτει βάρος στο επιχείρημα, και ο τρόπος με τον οποίο κατοικήθηκε αυξήθηκε [sic] η δύναμη του. Η μεταρρύθμιση προηγήθηκε από την ανακάλυψη της Αμερικής, όπως και αν ο Παντοδύναμος σκόπευε να ανοίξει ένα καταφύγιο στους διωκόμενους στα επόμενα χρόνια, όταν το σπίτι δεν πρέπει να προσφέρει ούτε φιλία ούτε ασφάλεια». (PAINE, 1969, σσ. 40-41).

Η δραματική υπερβολή του πολιτικού συλλογισμού του Paine είναι μέρος της μυθολογικής προέλευσης του αμερικανικού κράτους. Στη λαϊκή φαντασία «η Αμερική ανακαλύφθηκε». Ήταν ένα νέο, άδειο, παρθένο μέρος, ένας Νέος Κόσμος. Παρά τις προφανείς ανεπάρκειες αυτής της άποψης, μια τέτοια φανταστική γεωγραφία μπορεί ακόμα να βρεθεί στη σύγχρονη αμερικανική πολιτική κουλτούρα και στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Μιλώντας πάνω από 210 χρόνια αργότερα, στις 2 Φεβρουαρίου 1988, σε μια ομιλία προς το έθνος ο Πρόεδρος Ρόναλντ Ρέικαν παρατήρησε:

«Οι φίλοι μου, συχνά εξέφρασα την πεποίθησή μου ότι ο Παντοδύναμος είχε λόγο να τοποθετήσει αυτή τη μεγάλη και καλή γη, τον «Νέο Κόσμο», εδώ ανάμεσα σε δύο μεγάλους ωκεανούς. Προστατευόμενες από τις θάλασσες, απολαύσαμε τις ευλογίες χωρίς ειρήνη για σχεδόν δύο αιώνες τώρα από την τραγωδία της ξένης επιθετικότητας στην ηπειρωτική χώρα μας. Βοηθήστε μας να διατηρήσουμε αυτό το πολύτιμο δώρο ασφαλές. Βοηθήστε μας να κερδίσουμε υποστήριξη για εκείνους που αγωνίζονται για τις ίδιες ελευθερίες που έχουμε πολύ αγαπητό. Με αυτόν τον τρόπο, δεν θα τους βοηθούμε μόνο. Θα βοηθούμε τους εαυτούς μας, τα παιδιά μας και όλους τους λαούς του κόσμου. Θα δείξουμε ότι η Αμερική εξακολουθεί να είναι φάρος ελπίδας, ακόμα ένα φως στα έθνη. Ναι, μια μεγάλη ευκαιρία να δείξουμε ότι η ελπίδα εξακολουθεί να καίει φωτεινή σε αυτή τη γη και πάνω από την ήπειρό μας, πυροδοτώντας αιώνες, συνεχίζοντας τις αποστολές- σε ένα μέλλον ειρήνης και ελευθερίας». (Reagan, 1988, σ. 35).

Η συνέχεια μεταξύ των δύο κειμένων αποδεικνύει την ανθεκτικότητα συγκεκριμένων αφηγήσεων στον αμερικανικό πολιτικό λόγο. Είναι μια δογματική πλάνη να σκεφτόμαστε ότι αυτή η αφηγηματική έχει μια «βαθιά δομή» ή ένα πρωταρχικό σύνολο δυαδικών αντιθέσεων- π.χ., Παλιός Κόσμος- Νέος Κόσμος, δεσποτισμός- ολοκληρωτισμός- ελευθερία - στην οποία μπορούν να μειωθούν τα πάντα. Ως λόγος, η ύπαρξή του είναι εικονική και όχι πραγματική και εξαιτίας αυτού συναρμολογείται και επανασυναρμολογείται διαφορετικά από τους προέδρους και άλλους διανοούμενους του statecraft.

Μια τέτοια συζήτηση συνενώνει ελεύθερα το πραγματικό με τη μυθοπλασία και την πραγματικότητα με το φανταστικό, αναπαράγοντας ένα σκεπτικό κατά το οποίο κανένας δεν διακρίνεται από τους άλλους. Οι δύο αφηγήσεις διαβάζονται σαν πρωτόγονα εικονογραφικά παραμύθια:

«οι ρίζες μιας φυλής από τις περιπλανήσεις των διωγμένων μελών άλλων φυλών, η πτήση από τη δίωξη, η επιλεγμένη γη, η θεία καθοδήγηση, οι ευλογίες, τα πολύτιμα δώρα, οι φάροι και τα τέρατα. Οι πρώτοι ηγέτες της Αμερικής είναι γνωστοί ακόμα και σήμερα στην αμερικανική πολιτική κουλτούρα ως «ιδρυτές»» (Todorov, 1984).

Από την άλλη, παρατηρείται μια ένταση ανάμεσα σε μια καθολική πανταχού παρούσα εικόνα της «Αμερικής» και σε μια διαφορετική χωρική οριοθετημένη εικόνα του τόπου. Από τη μια μεριά, ο αμερικανικός λόγος παίζει με συνέπεια τη μοναδική γεωγραφική θέση της Αμερικής και ταυτόχρονα ισχυρίζεται ότι οι αρχές αυτού του «Νέου Κόσμου» είναι καθολικές και όχι χωρικά περιορισμένες εκεί. Η γεωγραφία που αναφέρθηκε στην Αμερικανική Διακήρυξη Ανεξαρτησίας δεν ήταν ηπειρωτική ή ημισφαιρική αλλά καθολική.

Η ανησυχία του ήταν με τη γη, τους «νόμους της φύσης, τους θεούς της φύσης και με όλη την «ανθρωπότητα». Σε αυτό το παγκοσμιοποιημένο όραμα, η «Αμερική» είναι θέλει να παρουσιάζεται ως ισοδύναμη των προσπαθειών μιας καθολικής ανθρώπινης φύσης. Στο «Η αιτία της Αμερικής» ο Paine (PAINÉ, 1969, σ. 23) διακήρυξε πως η Αμερική «είναι σε μεγάλο βαθμό η αιτία ολόκληρης της ανθρωπότητας». Οι ελευθερίες που αγωνίζονται είναι, σύμφωνα με τον Ρήγκαν, οι ελευθερίες που

επιθυμούν και διεκδικούν οι «λαοί του κόσμου». Η «Αμερική» είναι ταυτόχρονα μια εδαφικά καθορισμένη κατάσταση και ένα καθολικό ιδεώδες, μια θέση στη βορειοαμερικανική ήπειρο και μια μυθική πατρίδα ελευθερίας.

Για το τέλος του δέκατου όγδοου και το μεγαλύτερο μέρος του δέκατου ένατου αιώνα, η χωρική οριοθετημένη αίσθηση της «Αμερικής» ήταν αυτή που υπερισχύει στη ρητορική της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Παρόλο που οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν στενότερους οικονομικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς δεσμούς με την Ευρώπη από οποιονδήποτε άλλο τόπο, η ρητορική της εξωτερικής πολιτικής την χαρακτήρισε ως ξεχωριστή σφαίρα. Η «Ευρώπη», όπως παρατηρεί ο George Washington στην αποχαιρετιστήρια του ομιλία το 1796, ανέφερε τα εξής:

«έχει ένα σύνολο πρωταρχικών συμφερόντων που για εμάς δεν έχουμε καμία ή πολύ απομακρυσμένη σχέση. Ως εκ τούτου, πρέπει να ασχολείται με συχνές αντιπαραθέσεις, οι αιτίες των οποίων είναι ουσιαστικά ξένες στις ανησυχίες μας» (RICHARDSON, 1905, σ. 214).

Η πολιτική συλλογιστική της Ουάσιγκτον για τις διεθνείς σχέσεις ήταν σε μεγάλο βαθμό αρνητική, καθορίζοντας την αμερικανική σφαίρα ως εξωευρωπαϊκή (όπως η Περσία και η Τουρκία) και όχι ένα ολοκληρωμένο σύστημα. Για άλλους, κυρίως για τους Thomas Jefferson, Henry Clay και John Quincy Adams, υπήρχε ένα ξεχωριστό «αμερικανικό σύστημα». Ο Jefferson γράφοντας το 1813, στον γεωγράφο Alexander von Humboldt για τις πέντε ισπανικές-αμερικανικές αποικίες σε εξέγερση (τις οποίες αναγνώρισαν οι ΗΠΑ το 1822, οι παλαιότερες κινήσεις αναγνώρισης απορρίφθηκαν), σημείωσε:

«Αλλά σε οποιαδήποτε κυβέρνηση θα τελειώσουν, θα είναι κυβερνήσεις του Ατλάντικ, δεν θα πρέπει πλέον να συμμετέχουν στις ασταμάτητες φιγούρες της Ευρώπης. Τα ευρωπαϊκά έθνη αποτελούν χωριστό τμήμα της υφελίου. Οι τοποθεσίες τους τις καθιστούν μέρος ενός ξεχωριστού συστήματος. Έχουν μια σειρά από δικά τους συμφέροντα, στα οποία δεν είναι ποτέ η δουλειά μας να ασκούμε τον εαυτό μας. Η Αμερική έχει ένα ίδιο, το ημισφαίριο. Πρέπει να έχει το δικό του σύστημα συμφερόντων. Οι οποίες δεν πρέπει να υποτάσσονται σε εκείνες της Ευρώπης». (WHITAKER, 1954, σ. 29).

Ωστόσο, το «αμερικανικό σύστημα» δεν ήταν μια πολλαπλασιαστική, παναμερικανική υπόθεση ή «αντίθεση» στην Ιερή Συμμαχία όπως είχε προτείνει ο Henry Clay το 1821. Ο John Quincy Adams, ο οποίος αντιτάχθηκε ενεργά σε μια τέτοια πολιτική, δεν υποστηρίζει τόσο τον απομονωτισμό, όσο αντιτίθενται σε οποιοσδήποτε πολυμερείς κινήσεις στην αμερικανική πλευρά (σε συνεννόηση με τη Μεγάλη Βρετανία ή τις δημοκρατίες της Νότιας Αμερικής). Η θέση του ήταν μονόπλευρη, όχι απομονωτική. Το 1820 έγραψε στον Πρόεδρο Monroe:

«Όσον αφορά ένα αμερικανικό σύστημα, το έχουμε. συνιστούμε το σύνολο του. Δεν υπάρχει κοινότητα συμφερόντων ή αρχών μεταξύ Βόρειας και Νότιας Αμερικής. Οι κ. Tortes και Bolívar και O'Higgins μιλούν για ένα αμερικανικό σύστημα όσο για το Abbe Correa, αλλά δεν υπάρχει καμία βάση για ένα τέτοιο σύστημα». (BEIMIS, 1945, σ. 367).

Η μονομερής δήλωση αυτού που αργότερα έγινε γνωστό ως το δόγμα του Monroe επιβεβαίωσε μια τέτοια θέση, δηλώνοντας ότι το πολιτικό σύστημα των ευρωπαϊκών δυνάμεων είναι διαφορετικό από εκείνο της Αμερικής. Ως εκ τούτου, οι Ηνωμένες Πολιτείες «θα εξετάσουν κάθε προσπάθεια από την πλευρά τους να επεκτείνουν το σύστημά τους σε οποιοδήποτε τμήμα αυτού του ημισφαιρίου ως επικίνδυνο για την ειρήνη και την ασφάλειά μας». Ένα «αμερικανικό ημισφαίριο», φυσικά, ήταν ένα αυθαίρετο κοινωνικό κατασκεύασμα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν να εντοπιστούν σε πολλά διαφορετικά ημισφαίρια, ανάλογα με το πού στοχεύει μέσα από τους σχεδιασμούς της εξωτερικής της πολιτικής (π.χ. ένα βόρειο ημισφαίριο, ένα λεγόμενο δυτικό ημισφαίριο ή ένα κυρίως ημισφαίριο: βλ. (Boggs, 1945)). Μια τέτοια γεωπολιτική συλλογιστική ήταν φανταστική και οι θεωρούμενοι δεσμοί συγγένειας μεταξύ των λατινικών κρατών της Νότιας Αμερικής και της λευκής αγγλοσαξονικής δημοκρατίας του Βορρά εξίσου φανταστικοί.

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο αυξανόμενος πλούτος και η εξουσία του κράτους του LJS, μαζί με τον αγώνα για αποικίες μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων, παρήγαγαν μια εξωτερική πολιτική που υποτάσσει την ημισφαιρική ταυτότητα των Ηνωμένων Πολιτειών σε θέματα οικουμενικής φύσης και ταυτότητες σχετικά με τη φυλή, το Χριστιανισμό και άλλα κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία. Ο McKinley, ενεργώντας

με θεϊκή έμπνευση, το θεωρούσε καθήκον των Ηνωμένων Πολιτειών να αναζωπυρώνουν και να πολιτοποιήσουν τις Φιλιππίνες (ενώ ταυτόχρονα εμποδίζει το να πέσει στα χέρια των εμπορικών αντιπάλων της Γαλλίας και της Γερμανίας: (Laffeber, 1963)), ενώ ο Roosevelt το 1904 δήλωσε:

«Η χρόνια αδικία ή η ανικανότητα που έχει ως αποτέλεσμα τη γενική χαλάρωση των δεσμών της πολιτισμένης κοινωνίας μπορεί στην Αμερική, όπως και αλλού, να απαιτήσει τελικά την παρέμβαση κάποιου πολιτισμένου έθνους και στο Δυτικό Ημισφαίριο η προσκόλληση των Ηνωμένων Πολιτειών στο Δόγμα του Monroe να εξαναγκάσουν τις Ηνωμένες Πολιτείες, εντούτοις απρόθυμα, σε καταφανείς περιπτώσεις παρατυπίας ή ανικανότητας, στην άσκηση διεθνούς αστυνομικής εξουσίας». (RICHARDSON, 1905, σ. 7053).

Η γεωπολιτική συλλογιστική με την οποία εργάστηκε η αμερικανική διοίκηση και ο ηπειρωτικός αμερικανικός επεκτατισμός- δηλαδή, αυτά που αφορούν τα πολιτισμένα έναντι άθικτων εδαφών, τις ανώτερες και κατώτερες φυλές, την αναγνώριση ενηλίκων και παιδιών από τους λαούς με τους λευκούς αγγλοσαξονικούς άνδρες ως τους ενήλικες- αντλήθηκαν για να βοηθήσουν στη συγγραφή του παγκόσμιου πολιτικού χώρου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχιζαν να θεωρούν τον εαυτό τους μια «παγκόσμια εξουσία» με «αρχές» που δεν είχαν εξειδικευτεί ως ενδεχομένως εφαρμόσιμες στο «αμερικανικό ημισφαίριο».

Ο McKinley και το ρατσιστικό σενάριο του Theodore Roosevelt ακολουθήθηκαν από τη σταυροφορία του Woodrow Wilson για ό, τι αυτός και ο πολιτικός πολιτισμός του LJS χαρακτήρισαν δημοκρατία. Ο διεθνισμός του προέδρου Wilson δεν επέτυχε εν μέρει λόγω της αναζωογόνησης της μυθολογίας ότι μια απομονωμένη «Αμερική» είναι η αληθινή και καθαρή «Αμερική». Ωστόσο, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες στη δεκαετία του '30 απέφυγαν από πολιτικές συμμαχίες με τον υπόλοιπο κόσμο, οι επιχειρήσεις της συνέχισαν τη μακροχρόνια οικονομική επέκτασή τους στο εξωτερικό.

2.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στον εικοστό αιώνα

Μέχρι τη στιγμή του δόγματος Truman, οι ΗΠΑ δεν εννοούν πλέον τον εαυτό του ως μια παγκόσμια δύναμη, αλλά ως η παγκόσμια δύναμη. Η πολιτική συλλογιστική του

Τρούμαν για τις διεθνείς σχέσεις, όπως σημειώθηκε προηγουμένως, ήταν αφηρημένη και καθολική. Η κατοχύρωση δεν είχε σαφώς εννοιοποιημένους περιορισμούς. Ο γνήσιος χώρος του ήταν το αφηρημένο παγκόσμιο επίπεδο, στο οποίο η Αμερική κάνει αέναη μάχη με το λάθος, η ελευθερία με τον ολοκληρωτισμό και ο αμερικανισμός με τις δυνάμεις του αντιαμερικανισμού.

Ένα τρίτο χαρακτηριστικό του αμερικανικού λόγου είναι οι έντονες γραμμές που αντλεί από το χώρο του «Εαυτού και του χώρου του Άλλου» ((Todorov, 1984), (DALBY, American security discourse: the persistence of geopolitics, 1990a) (DALBY, Creating the Second Cold War: The Discourse of Politics, 1990b) (DALBY, Geopolitical discourse: the Soviet Union as Other, 1988)). Όπως και οι πολιτιστικοί χάρτες πολλών εθνών, ο αμερικανικός πολιτικός λόγος διαμορφώνεται από ένα σύνορο που χωρίζει τον πολιτισμό από την αγριότητα στους όρους του Turner (TURTON, 1984) ή από ένα «Σιδηρούν παραπέτασμα» που σηματοδοτεί τον ελεύθερο κόσμο από την «κακή αυτοκρατορία». Ο Robertson (Williams, 1980, σ. 92) σημειώνει:

«Τα σύνορα και οι γραμμές είναι ισχυρά σύμβολα για τους Αμερικανούς. Τα κινούμενα σύνορα δεν ήταν ποτέ μόνο μια γεωγραφική γραμμή: ήταν ένα απτό φράγμα που διαχώρισε την έρημο από τον πολιτισμό. Ξεχώριζε τους Αμερικανούς, με τις πεποιθήσεις τους και τα ιδανικά τους, από άγριους και ξένους, εκείνους τους «άλλους» που δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή να εμπιστευτούν. Διέσχισε το αμερικανικό έθνος από άλλα έθνη και σημάδεψε την ανεξαρτησία του».

Ενώ ένα τέτοιο σημείο είναι έγκυρο, μπορεί κανείς να υπερεκτιμά τον μοναδικό αμερικανικό χαρακτήρα αυτής της πρακτικής. Οι πρώιμες ευρωπαϊκές εμπειρίες, ιδιαίτερα η επανασυγκέντρωση κατά του «άπιστου» και της αγγλικής αποικιακής εμπειρίας με τους «παγανιστές» στην Ιρλανδία, ήταν παράγοντες που έπαιξαν καίριο ρόλο στο σχηματισμό του ιμπεριαλισμού ως «τρόπος ζωής» στις Ηνωμένες Πολιτείες ((MEINING, 1960), (Williams, 1980)).

Οι ευρωπαϊκές συζητήσεις για την αποικιοκρατία βρήκαν τον δρόμο τους στην αμερικανική πρακτική εξωτερικής πολιτικής, όχι μόνο στην εποχή του Θεόδωρου

Ρούσβελτ, αλλά και στον καθορισμό του σχήματος του μεταπολεμικού κόσμου. Οι διεργασίες της παγκόσμιας γεωπολιτικής τάξης στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στα τέλη της δεκαετίας του '40, αξίζουν κάποια λεπτομερή εξέταση (CHITTICK, 1990). Ο Taylor (TAXOR, 1989), δίνει μια περιγραφή του πρακτικού γεωπολιτικού συλλογισμού των Βρετανών διανοουμένων του statecraft (κυρίως του Churchill, του Bevin και του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών) το 1945. Ας εξετάσουμε την περίπτωση των δύο διασημότερων αμερικανικών κειμένων εκείνης της περιόδου, του Telegram και του George Kennan.

Η φιγούρα του Kennan αναδύεται σε μεγάλο βαθμό στα χρόνια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, γιατί βοήθησε στην κωδικοποίηση και αποτέλεσε κεντρικό στοιχείο του λόγου του Ψυχρού Πολέμου. Ο ίδιος ο Kennan, όπως παρατηρεί ο Stephanson (TAXOR, 1989, σ. 159), είναι ένας άνθρωπος του Βορρά, στον οποίο η απέραντη ετερογενής περιοχή του Τρίτου Κόσμου ήταν «ένας ξένος χώρος, που λείπει τελείως από την γοητεία του και άφησε την τραγική μοίρα χωρίς αμφιβολία».

Ο κρίσιμος διαχωρισμός στον κόσμο για τον Kennan εντοπιζόταν μεταξύ της Δύσης και της Ανατολής, δηλαδή μεταξύ του κόσμου των ναυτιλιακών εμπορικών δημοκρατιών και του ανατολικού-ξενοφοβικού κόσμου, που αντιπροσώπευε των σύγχρονο δεσποτισμό. Εκπαιδευμένος στο Princeton, στη Γερμανία και την Εσθονία, ο Kennan ανέπτυξε κάτι από ένα παγκόσμιο weltanschauung και το έφερε στις πρώτες αναλύσεις του για την ΕΣΣΔ και την παγκόσμια πολιτική, όταν εργάστηκε στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στη Μόσχα και αργότερα ως επικεφαλής του Προσωπικού Σχεδιασμού Πολιτικής Ουάσιγκτον. Στα δύο κείμενα του Kennan μπορούμε να βρούμε τουλάχιστον τρεις διαφορετικές στρατηγικές με τις οποίες εκπροσωπείται η ΕΣΣΔ (KENNAN G. F., 1951).

2.3 Η ΕΣΣΔ ως ανατολή και τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο

Ο «ανατολιτισμός» βασίζεται, όπως τονίζει ο Said (1978: 12), σε μια πρωτόγονη γεωπολιτική συνειδητοποίηση του πλανήτη που αποτελείται από δύο άνισους κόσμους, την Ανατολή και τη Δύση. Ο Kennan και ο λόγος του για τον Ψυχρό Πόλεμο βοήθησε να κωδικοποιηθεί την ΕΣΣΔ ως να είναι μέρος του «άλλου» κόσμου, του ανατολικού κόσμου. Στα περίφημα «μακρά τηλεγραφήματα» του, ο

Kennan περιγράφει τη σοβιετική κυβέρνηση, όπως διαπνέεται από μια «ατμόσφαιρα ανατολικής μυστικότητας και συνωμοσίας». Στο άρθρο «X» που δημοσιεύθηκε στις Foreign Affairs τον Ιούλιο του 1947, εξηγεί ότι η «πολιτική προσωπικότητα της σοβιετικής εξουσίας» είναι «προϊόν της ιδεολογίας και των περιστάσεων», η οποία ιδεολογία είναι η σφραγίδα της ιστορίας και της γεωγραφίας της Ρωσίας:

«Οι ίδιες οι διδασκαλίες του ίδιου του Λένιν απαιτούν μεγάλη προσοχή και ευελιξία στην επιδίωξη των κομμουνιστικών σκοπών. Και πάλι, αυτές οι εντολές εμπλουτίζονται από τα διδάγματα της ρωσικής ιστορίας: αιώνων μαύρων, μάχες μεταξύ νομαδικών δυνάμεων πάνω από τις εκτάσεις μιας τεράστιας μη ενισχυμένης πεδιάδας. Εδώ η προσοχή, η περιφρόνηση, η ευελιξία και η εξαπάτηση είναι οι πολύτιμες ιδιότητες, και η αξία τους βρίσκει φυσική εκτίμηση στο ρωσικό ή ανατολίτικο μυαλό». (KENNAN G. F., 1951, σ. 574).

Σε ένα προηγούμενο χωρίο, ο Kennan είχε παρατηρήσει την παράνοια των σοβιετικών ηγετών:

«Η ιδιαίτερη μαρτυρία του φανατισμού», σημείωσε, «ήταν πολύ σκληρός και πολύ ζηλότυπος για να προβλέψει οποιαδήποτε μόνιμη κατανομή της εξουσίας».

Σε μια φανερή φράση, σημείωσε:

«Από τον ρωσοασατικό κόσμο από τον οποίο αναδύθηκαν, έφεραν μαζί τους ένα σκεπτικισμό ως προς τις δυνατότητες μόνιμης και ειρηνικής συνύπαρξης των αντίπαλων δυνάμεων». (KENNAN G. [., 1947, σ. 570)

Ο Pietz (1988), επισημαίνει ότι μέσα από τον λόγο του Ψυχρού πολέμου του Kennan προήλθε και διαμορφώθηκε ο «μετα-αποικιοκρατικός» κόσμος, με την έννοια ότι αυτός αντλούσε και συναθροίστηκε από πολλούς γνωστούς και διαδεδομένους αποικιακούς λόγιους, όπως ο ανατολισμός και η υποτιθέμενη πρωτογονικότητα των μη δυτικών περιοχών και χώρων .

Ο ολοκληρωτισμός, η θεωρητική άγκυρα του λόγου του Ψυχρού Πολέμου, έγινε γνωστός ως:

«τίποτα άλλο από τον παραδοσιακό ανατολικό δεσποτισμό και τη σύγχρονη αστυνομική τεχνολογία». (DALBY, Geopolitical discourse: the Soviet Union as Other, 1988, σ. 58)

Μια άλλη προϋπάρχουσα πηγή, από την οποία συγκεντρώθηκαν ο λόγος του Ψυχρού Πολέμου και οι αντιπροσωπείες της ΕΣΣΔ, ήταν η πατριαρχική και αφορούσε σε μύθους της γυναικείας ευπάθειας, του βιασμού και της κηδεμονίας. Στις περιγραφές που κατασκεύασαν γύρω από την ΕΣΣΔ και τον κομμουνισμό αυτή τη στιγμή η εικόνα της διείσδυσης επισημάνθηκε συχνά.

Οι ηγέτες της ΕΣΣΔ ήταν «απογοητευμένοι» και «δυσανεστημένοι» που «βρήκαν στη μαρξιστική θεωρία έναν εξαιρετικά βολικό εξορθολογισμό για τις δικές τους ενστικτώδεις επιθυμίες» (KENNAN G. [., 1947, σ. 569). Ο μαρξισμός ήταν μόνο ένα «σύκο φύλλο ηθικής και πνευματικής ευθύνης που κάλυπτε ουσιαστικά γυμνές ενστικτώδεις επιθυμίες». Αυτές οι ενστικτώδεις επιθυμίες παρήγαγαν τη σοβιετική «επιθετικότητα» (μια άλλη αγαπημένη περιγραφή του Σοβιετικού Ψυχρού Πολέμου) και «προκαλούσε ρευστές καταστάσεις μέσα από τη συνεχή πίεση (που ασκούσε και θα ασκεί η ΕΣΣΔ), ώστε να επεκτείνει τα όρια της η ΕΣΣΔ, ως «αστυνομική δύναμη» (KENNAN G. , 1946, σ. 57)

Ενόψει αυτής της ενστικτώδους συμπεριφοράς, οι ΗΠΑ έπρεπε να γνωρίζουν ότι η ΕΣΣΔ «δεν μπορεί να γοητευτεί ή να μιλήσει από την ύπαρξη» (KENNAN G. [., 1947, σ. 576). Η ΕΣΣΔ ήταν μια εύθραυστη και ευέλικτη δύναμη που θα χρησιμοποιούσε μια ποικιλία διαφορετικών «τακτικών ελιγμών» (π.χ. ειρηνικής συνύπαρξης), για να μαζέψει τη Δύση και, ιδιαίτερα, μια ευάλωτη και ψυχολογικά εξασθενημένη Δυτική Ευρώπη, η οποία ήταν διατεθειμένη να φιλοδοξεί. Δεδομένης αυτής της κατάστασης, η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών έπρεπε να είναι «η μακροπρόθεσμη, αλλά σθεναρή επαγρύπνηση και συγκράτηση των ρωσικών επεκτατικών τάσεων» (Kennan, 1947: 575).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να ενεργήσουν ως σκληρός αρσενικός θεματοφύλακας της Δυτικής Ευρώπης. Εάν ακολουθούσε υπομονετικά η πολιτική του «εξωραϊσμού και της επάγρυπνης εφαρμογής της αντεπιχείρησης σε μια σειρά συνεχώς μεταβαλλόμενων γεωγραφικών και πολιτικών σημείων, που αντιστοιχούσαν

στις μετατοπίσεις και τους ελιγμούς της σοβιετικής πολιτικής», τότε οι αδυναμίες της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης θα γίνονταν εμφανείς. Αναφερόμενος στο στίγμα της σαφούς κατανόησης της ίδιας της ΕΣΣΔ, ο Kennan (KENNAN G. [., 1947, σ. 548) έγραψε ότι, όσο οι ελλείψεις που χαρακτηρίζουν τη σοβιετική κοινωνία δεν διορθώνονται:

«η Ρωσία θα παραμείνει οικονομικά ευάλωτη και σε μια ορισμένη έννοια αδύναμη χώρα να εξάγει τους ενθουσιασμούς της και να εκπέμπει την παράξενη γοητεία της πρωτόγονης πολιτικής της ζωτικότητας, αλλά δεν μπορεί να υποστηρίξει αυτά τα άρθρα εξαγωγής από τις πραγματικές ενδείξεις υλικής εξουσίας και ευημερίας».

Μια μαρτυρία για την ανθεκτικότητα αυτής της εικόνας είναι η ρητορική της αρχής του Μπους, όπου η εξωτερική πολιτική του Γκορμπατσόφ μιλούσε ως «επίθεση γοητείας» με στόχο την «αποπλάνηση» της Δυτικής Ευρώπης (National Security Council, 1999) (HOLSTI, American Leadership in World Affairs: Vietnam and the Breakdown of Consensus, 1984).

2.4 Η απειλή της Κόκκινης Πλημμύρας

Σε συνδυασμό με το πατριαρχικό μνημείο που περιεγράφηκε παραπάνω, υπήρχε και η επαναλαμβανόμενη αναπαράσταση της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής και του κομμουνισμού ως πλημμύρα. Η εικόνα της Κόκκινης πλημμύρας ήταν ένα ιδιαίτερα ισχυρό στοιχείο στη φασιστική μυθολογία κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, όπου, όπως αποκαλύπτει η Theweleit (THEWELEIT, 1987, σ. 230), στη Βαϊμάρη της Γερμανίας, η ισχυρή μεταφορά «δημιουργεί μια σαφώς αμφίρροπη κατάσταση ενθουσιασμού. Απειλεί, αλλά και ελκύει». Πολλά διαφορετικά στοιχεία παίζουν εδώ:

«Οι καταστάσεις και τα όρια είναι ρευστά, το στερεό έδαφος γίνεται μαλακό και βαλτώδες, τα εμπόδια παραβιάζονται, τα καταπιεσμένα ένστικτα έρχονται εκρήγνυται προς τα έξω - το νερό και η θάλασσα ως συμβολικά του ασυνείδητου, οι αδιαφανείς ταυτότητες και οι συνθήκες είναι απεριόριστες, αναρχικές και επικίνδυνες».

Η αντίδραση των Freikorps, σύμφωνα με την Theweleit, είναι να ενεργούν ως σταθερά, όρθια φράγματα ενάντια σε αυτόν τον αναρχικό εκφυλισμό της κοινωνίας. Και συμπλήρωνε:

«Με τα δύο πόδια ασφαλώς φυτεμένα σε συμπαγές έδαφος (πατώντας δηλαδή στην παράδοση), περιείχαν την αντίδραση στη Κόκκινη πλημμύρα και έφεραν το θάνατο σε όλα αυτά που ρέουν εναντίων μας. Τα ίδια τα θεμέλια της κοινωνίας, τελικά, ήταν υπό επίθεση».

Μεταβαίνοντας στο άρθρο του κ. Χ του Kennan, βρίσκουμε το ακόλουθο γραφικό απόσπασμα που καθορίζει την ίδια τη φύση της σοβιετικής απειλής για τη Δυτική Ευρώπη:

«η πολιτική δράση της [ΕΣΣΔ] είναι ένα ρευστό ρεύμα που μετακινείται συνεχώς, οπουδήποτε επιτρέπεται να κινηθεί προς ένα συγκεκριμένο στόχο. Η κύρια ανησυχία του είναι να εξασφαλίσει ότι έχει γεμίσει κάθε γωνιά και κρησφύγετο που είναι διαθέσιμα σε αυτό στη λεκάνη της παγκόσμιας εξουσίας. Αλλά εάν βρει ανυπέρβλητα εμπόδια στην πορεία του, δέχεται αυτά τα φιλοσοφικά και τα φιλοξενεί σε αυτά. Το κυριότερο είναι ότι πρέπει πάντα να υπάρχει πίεση, αδιάκοπη συνεχής πίεση, προς τον επιδιωκόμενο στόχο».
(KENNAN G. [., 1947, σ. 547).

Η εικόνα της πλημμύρας, η οποία έχει επίσης μια σεξουαλική διάσταση (απεριόριστη, επιθυμητή, κ.λπ.), είναι κρίσιμη, διότι με αυτόν τον τρόπο συντίθεται η γεωγραφία του περιορισμού (Spanier, American Foreign Policy since World War II, 1960). Εάν η σοβιετική απειλή έχει τα χαρακτηριστικά μιας πλημμύρας, τότε κάποιος χρειάζεται «σταθερή και επάγρυπνη συγκράτηση» σε όλα τα σοβιετικά σύνορα. Επομένως, η συγκράτηση αποτελεί ένα σχεδόν παγκόσμιο και όχι μοναδικό Δυτικοευρωπαϊκό καθήκον. Η αποτελεσματική συγκράτηση στη Δυτική Ευρώπη, κατά συνέπεια το σενάριο, θα οδηγήσει στην αύξηση της σοβιετικής πίεσης στη Μέση Ανατολή και την Ασία, η οποία τελικά θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξάπλωση της ΕΣΣΔ σε μία ή περισσότερες από αυτές τις περιοχές (Spanier, American foreign policy since World War II., 1992).

Μια τέτοια εικόνα είναι ευκολία που ενισχύεται από τα κατάλληλα χαρτογραφικά εικονογραφήματα που εμφανίζουν αιμορραγικούς κόκκινους χάρτες της ΕΣΣΔ που εξαπλώνονται προς τα έξω ή απειλητικά βέλη που διαπερνούν έντονα τα σπλάχνα. Η εξήγηση του γιατί οι διαχειριστές ασφαλείας των ΗΠΑ διαβάζουν ενστικτωδώς την εισβολή της Νότιας Κορέας στη Βόρειο Κορέα ως πράξη σοβιετικού επεκτατισμού, ή γιατί ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα ήταν ένας «συμμοριτοπόλεμος», καθοδηγούμενος από την ηγεσία του Κρεμλίνου, πρέπει σίγουρα να αντιμετωπίσουν τη δύναμη τέτοιων προϋπάρχουσων εικόνων και σεναρίων. Οι επίσημοι πολιτικοί συλλογισμοί που εντοπίστηκαν στις διάφορες στρατηγικές συγκράτησης (Gaddis, 1983) στηρίζονταν στα εύθραυστα θεμέλια των ευρέως διαδεδομένων πρακτικών πολιτικών προκαταλήψεων πάνω στις διεθνείς σχέσεις (CHITTICK, 1990).

Κεφ. 3 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΡΟΥΜΑΝ (1947-1952)

Σε μια κοινή Σύνοδο του Κογκρέσου στις 12 Μαρτίου του 1947, ο Πρόεδρος Harry S Truman ζήτησε 400 εκατομμύρια δολάρια για στρατιωτική και οικονομική βοήθεια για την Ελλάδα και την Τουρκία. Ο Πρόεδρος, με την πεποίθηση ότι και οι δύο χώρες

αντιμετώπιζαν τη κομμουνιστική επιθετικότητα, δήλωσε με ένα τολμηρό νέο δόγμα της εξωτερικής πολιτικής (CLIFFORD, 1991):

«Πρέπει να είναι η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών να υποστηρίξουν τους ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται στην απόπειρα υποταγής από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις».

Έπρεπε να φτάσουμε στο 2001 και την ομιλία του προέδρου Τζορτζ Μπους στο Κογκρέσο στις 20 Σεπτεμβρίου, η οποία έχει επίσης θεωρηθεί από μερικούς ως η σημαντικότερη δήλωση της αμερικανικής μεγάλης στρατηγικής, για να δηλώσουν οι ΗΠΑ την αποφασιστικότητά τους να καταπολεμήσουν τον κομμουνιστικό κόσμο. Πράγματι, σε μερικούς, η 11^η Σεπτεμβρίου σηματοδοτεί το τέλος της εποχής μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (CLIFFORD, 1991).

3.1 Το δόγμα Τρούμαν και η ανάλυση της εξωτερικής του πολιτικής

Τον Ιούνιο του 1950, ο πρόεδρος Truman εξέτασε το νόημα της εισβολής της Βόρειας Κορέας στο Νότο. Η επίθεση είχε έρθει χωρίς προειδοποίηση και τα θωρακισμένα τμήματα του Βορρά είχαν οδηγήσει τον στρατό της Νότιας Κορέας σε υποχώρηση. Για τον Truman, ήταν ακόμα πολύ νωρίς για να καθοριστεί αν η πρόοδος του εχθρού μπορούσε να περιοριστεί, αν οι διαθέσιμες ενισχύσεις θα μπορούσαν να φτάσουν στη σκηνή αρκετά γρήγορα, για να κάνουν τη διαφορά ή τι θα συνέβαινε στη συνέχεια. Ο George Elsey, ο οποίος ήταν διοικητικός βοηθός του προέδρου, εξέφρασε την ανησυχία του, την οποία μοιράστηκαν πολλοί από τους συμβούλους εξωτερικής πολιτικής της Truman, ότι τα γεγονότα στην Κορέα θα μπορούσαν να δώσουν στην Κίνα την ευκαιρία να κάνει μια κίνηση εναντίον της Ταϊβάν (CLIFFORD, 1991).

Όμως, καθώς κοίταξε την υδρόγειο, ο Truman αναζήτησε έναν διαφορετικό φακό για να δει την κατάσταση και να ερμηνεύσει το νόημά του. Ήταν ένα πολύ διαφορετικό κομμάτι του κόσμου και αντλήθηκε από την προηγούμενη εμπειρία του. Όσον αφορά τον Elsey, ο Truman πρότεινε ότι, κατά την άποψή του, το Ιράν θα είναι το επόμενο μέρος όπου οι Σοβιετικοί θα προκαλούσαν προβλήματα, εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν ήταν προσεκτικές:

«Η Κορέα είναι η Ελλάδα της Απω Ανατολής. Εάν είμαστε αρκετά σκληροί τώρα, αν τους αντισταθούμε όπως άλλωστε κάναμε στην Ελλάδα πριν από τρία

χρόνια, δεν θα λάβουν τα επόμενα βήματα. Αλλά αν σταματήσουμε, θα μεταφερθούν στο Ιράν και θα αναλάβουν όλη τη Μέση Ανατολή. Δεν λέει τι θα κάνουν, αν δεν βγάλουμε ένα μάτι τώρα». (DALBY, Geopolitical discourse: the Soviet Union as Other, 1988)

Το δόγμα Τρούμαν σχεδιάστηκε με την αναλογία της Ελλάδας και τον κίνδυνο της νοοτροπίας του κατευνασμού που επεσήμανε, για να κατανοήσει το χαοτικό του περιβάλλον. Χρησιμοποιώντας αυτόν τον αναλογικό φακό, η κορεατική κατάσταση για τον Τρούμαν έγινε βασισμένη όχι στο περιφερειακό πλαίσιο ή στη βορειοκορεατική επιθετικότητα, αλλά μάλλον σε ένα παγκόσμιο αγώνα εναντίον ενός αδίστακτου, επεκτατικού αντιπάλου που θα σταματούσε μόνο με μια ισχυρή αντίδραση.

Τι οδήγησε τον Truman να επιλέξει και να χρησιμοποιήσει αναλογία με αυτό τον τρόπο; Τα γεγονότα στην Ελλάδα ώθησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες να ενεργοποιήσουν τη διεθνή τους πολιτική. Το δράμα ξεκίνησε την Παρασκευή 21 Φεβρουαρίου 1947, όταν η βρετανική πρεσβεία στην Ουάσιγκτον ανακοίνωσε στο υπουργείο Εξωτερικών ότι η Μεγάλη Βρετανία, που ήταν η πιο ισχυρή δύναμη του κόσμου πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν μπορούσε πλέον να παρέχει χρηματοδοτική βοήθεια στην κυβέρνηση της Ελλάδας. Στις διασκέψεις της Γιάλτας και της Πότσταμ, ο Στάλιν είχε αναφέρει ότι η σοβιετική ασφάλεια πρέπει να δικαιολογήσει αιτήματα για κοινό έλεγχο με την Τουρκία των Στενών των Δαρδανελίων. Τα Δαρδανέλια συνέδεαν τη Μαύρη Θάλασσα με τη Μεσόγειο και προσέφεραν στη Ρωσία την υπόσχεση των πολυπόθητων λιμανιών ζεστού νερού. Όταν οι διαπραγματεύσεις απέτυχαν να αποδώσουν καρπούς, ο Στάλιν τοποθέτησε καταφανώς στρατεύματα κοντά στα τουρκικά σύνορα και η Τουρκία απευθύνθηκε στην Ουάσιγκτον για βοήθεια.

Η Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρή πολιτική και οικονομική κακοδιαχείριση και εμφύλιο πόλεμο μετά την αποχώρηση, τον Οκτώβριο του 1944, των ναζιστικών κατοχικών δυνάμεων. Το Λονδίνο, το οποίο θεώρησε την Ελλάδα ως στρατηγικό άξονα για την αυτοκρατορία της Μέσης Ανατολής, υποστήριξε την κυβέρνηση των κεντρώων και δεξιών πολιτικών κομμάτων της χώρας, «των αστικών κομμάτων»

όπως αναφέρονται στη βιβλιογραφία, και βοήθησε στην καταστολή μιας ένοπλης εξέγερσης από το Κομμουνιστικό ΕΑΜ- ΕΛΛΑΣ. Αλλά μετά την αποτυχία της Whitehall να πείσει την ελληνική κυβέρνηση να μεταρρυθμίσει τη διεφθαρμένη διοίκησή της, το Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΕ) μοϊκόταρε τις εθνικές εκλογές τον Μάρτιο του 1946 και το φθινόπωρο, μετά την επίθεση στο σταθμό χωροφυλακής στο Λιτόχωρο, το έθνος βυθίστηκε και πάλι σε εμφύλιο πόλεμο.

Αφού προχώρησε σε δάνειο 25 εκατομμυρίων δολαρίων για την Αθήνα, ο Πρόεδρος Truman απέστειλε τον Paul Porter στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1947, για να μελετήσει την οικονομία της χώρας. Η έκθεση του Porter επεσήμανε τις ελλείψεις και τις παραλείψεις του προϋπολογισμού της Ελλάδας και τις μαύρες εμπορικές συναλλαγές και περιέγραψε την κυβέρνηση του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Τσαλδάρη ως «κεντελώς αντιδραστικό ... απίστευτα αδύναμο, ανόητο και ένοχο».

Οι Έλληνες αντάρτες έλαβαν εξωτερική βοήθεια από τους κομμουνιστές γείτονες στη Γιουγκοσλαβία, στην Αλβανία και στη Βουλγαρία. Ενώ λίγοι ιστορικοί αμφισβητούν ότι η συγκέντρωση των Σοβιετικών στρατευμάτων κοντά στην Τουρκία αποτελούσε πρόκληση (παρόλο που ίσως ήταν μοχλός πίεσης για διαπραγματεύσεις), είχαν έντονη διαφωνία για τη συμμετοχή της Σοβιετικής Ένωσης στον εμφύλιο πόλεμο (Williams, 1980).

Οι Αμερικανοί διπλωμάτες, κατά την εποχή εκείνη, δεν εντόπισαν πολλά αποδεικτικά στοιχεία για την παροχή σοβαρής σοβιετικής βοήθειας προς τον ΕΑΜ- ΕΛΑΣ, αλλά πίστευαν ότι η στήριξη της Μόσχας έγινε έμμεσα μέσω των Josip Broz Tito και των φιλοσοβιετικών κυβερνήσεων της Γιουγκοσλαβίας στην Αλβανία και τη Βουλγαρία. Πολλοί μελετητές, ωστόσο, αμφέβαλαν ότι ο Τίτο, ο οποίος διαφώνησε ανοιχτά με το Κρεμλίνο το 1948, έλαβε τις διαταγές του από τον Στάλιν.

Βλέποντας το αμφισβητούμενο έδαφος στη βόρεια Ελλάδα, ο αποστάτης κομμουνιστής είχε τους δικούς του λόγους, για να βοηθήσει τους αντάρτες. Εξάλλου, ο Στάλιν απέφυγε την άμεση παρέμβαση στην Ελλάδα, προσπαθώντας να τιμήσει τις συμφωνίες που έκανε με τον Ουίνστον Τσόρτσιλ στα τέλη του 1944, οι οποίες συμφωνίες έδωσαν στους Σοβιετικούς την ελευθερία δράσης στη νοτιοανατολική

Ευρώπη, με αντάλλαγμα, φυσικά, τη βρετανική ηγεμονία στην Ελλάδα (HOLSTI, *The Domestic and Foreign Policy Beliefs of American Leaders*, 1988).

3.2 Πρωτοβουλίες του ψυχρού πολέμου στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950

Οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων και οι συνέπειες του Δόγματος Truman, του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάκαμψης (Σχέδιο Μάρσαλ), του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συντάγματος (NATO) και του εγγράφου 68 του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (NSC 68), έλαβαν εμπειριστατωμένη ανάλυση από διάφορες πολιτικές προοπτικές. Όμως, δόθηκε μόνο περιστασιακή προσοχή στους τρόπους με τους οποίους αυτές οι πολιτικές πρωτοβουλίες προέκυψαν από ένα φυλετικά ιεραρχικό εγχώριο και διεθνές τοπίο, αλλά και στις φυλετικές έννοιες και επιπτώσεις τους.

Η ομιλία Winston Churchill, τον Φεβρουαρίου του 1946, σήμανε τη διακήρυξη του Ψυχρού πολέμου, αλλά, ταυτόχρονα, αποτέλεσε πρόσκληση για την αγγλοαμερικανική φυλετική και πολιτιστική ενότητα. Το Δόγμα του Τρούμαν, του Μαρτίου 1947, αντιτίθεται στις πιθανές ένοπλες μειονότητες της αριστεράς, αλλά όχι σε εκείνους οι οποίοι πραγματικά κυβέρνησαν μεγάλο μέρος του κόσμου, δηλαδή στους Ευρωπαίους αποικιοκράτες. Το Σχέδιο Μάρσαλ (1948) και το NATO (1949), ενίσχυσαν τις αντισοβιετικές κυβερνήσεις δυτικά του ποταμού Έλβα, αλλά και έμμεσα χρηματοδότησαν τις προσπάθειές τους για τη διατήρηση της λευκής κυριαρχίας στην Ασία και την Αφρική. Το NSC 68 έθεσε μια επιθετική στρατηγική για την ελάττωση της σοβιετικής επιρροής στο εξωτερικό, αλλά αποκάλυψε επίσης τις αμερικανικές ανησυχίες για μια ευρύτερη «απουσία τάξης μεταξύ των εθνών», που έγινε όλο και λιγότερο ανεκτό, όταν η μεγαλύτερη μεταβολή στο διεθνές σύστημα δεν έρχεται από τις κομμουνιστικές επαναστάσεις, αλλά από τον αποχρωματισμό των λευκών λαών (COHEN, 1973).

Κατά τον σχεδιασμό της «αντικομμουνιστικής δημοκρατίας», ο Χάρι Τρούμαν αντιμετώπισε την ίδια βασική πρόκληση στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Το πρόβλημα για τον Λευκό Οίκο ήταν να μην δημιουργηθεί ένας τόσο μεγάλος και ισχυρός αντι-σοσιαλιστικός, ελεύθερος κόσμος, όσο το δυνατόν δυναμικότερα και γρήγορα. Η συμμαχία έπρεπε να είναι όχι μόνο διεθνής, αλλά και πολυφυλετική.

Κεφ. 4 - Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΑΪΖΕΝΧΑΟΥΕΡ (1953-1960)

«Δεν μπορούμε να εφησυχάσουμε», δήλωσε ο Άϊζενχάουερ, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του για την Προεδρία του 1952, «έως ότου τα υποδουλωμένα έθνη του κόσμου έχουν στην πληρότητα της ελευθερίας το δικαίωμα να επιλέξουν το δικό τους μονοπάτι, τότε και μόνο τότε μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένας πιθανός τρόπος να ζούμε ειρηνικά και μόνιμα με τον κομμουνισμό στον κόσμο». Όπως και στις περισσότερες δηλώσεις της προεκλογικής εκστρατείας, ο Αϊζενχάουερ υποκλίθηκε και στις δύο πλευρές του πολιτικού φάσματος. Ο τολμηρός αυτός άνθρωπος έδειξε και άσκησε μια πολιτική απελευθέρωσης, ενώ ήταν πρόθυμος να ζήσει κάποια στιγμή ειρηνικά με τους κομμουνιστές (Eisenhower, 1963 and 1965).

Η έμφαση δόθηκε στην απελευθέρωση (HOLSTI, The Structure of Foreign Policy Attitudes among American Leaders, 1990). Ο John Foster Dulles, ο ρεπουμπλικάνος εμπειρογνώμονας για την εξωτερική πολιτική, συγγραφέας της ιαπωνικής ειρηνευτικής συνθήκης και σύντομα υφυπουργός, ήταν πιο σαφής από τον Eisenhower. Ο περιορισμός, που χρεώθηκε, ήταν μια πολιτική για τα τρεξίματα «που, στην καλύτερη περίπτωση, ίσως να μας κρατήσουν στο ίδιο σημείο μέχρι να εξαντληθούμε». Η Ρεπουμπλικανική πλατφόρμα στα μάτια των περισσότερων γραφειοκρατών του υπουργείου εξωτερικών των ΗΠΑ, ήταν μια απογοητευτική σύγκριση ως «αρνητική, μάταιη και ανήθικη», γιατί εγκατέλειψε «αμέτρητα ανθρώπινα όντα σε έναν δεσποτισμό και την άθελη τρομοκρατία». Πολλοί θεώρησαν ότι ο ρεπουμπλικάνος κατά τη θητεία του, θα απομάκρυνε την «αθεϊστική κομμουνιστική παλίρροια» (Huntington, 1961).

4.1 Η βάση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ τη δεκαετία του 50

Με τον ερχομό ενός στρατιωτικού στην εξουσία, το γραφειοκρατικό σύστημα της άσκησης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, φαινόταν πως θα κυριαρχήσει στην Ανατολική Ευρώπη αλλά και στην Ασία (Ambrose, 1984). Η αφορμή ήταν η καταδίκη της πολιτικής των Δημοκρατικών στις αρχές της δεκαετίας του '50, και ειδικότερα στο θέμα του πολέμου στη Κορέα. «Δεν έχουμε καμία πρόθεση να θυσιάσουμε την Ανατολή για να κερδίσουμε χρόνο για τη Δύση», δήλωνε στην προεκλογική του εκστρατεία ο Eisenhower στις εκλογές του 1952. Ο Eisenhower πίστευε σε μια ένωση πολλών παραγόντων και θεωρούνταν φαβορί για τις προεδρικές εκλογές του 1952, λόγω της προσωπικής δημοτικότητας του στρατηγού. Η διαφθορά στη διοίκηση του Τρούμαν και οι κατηγορίες της Κομμουνιστικής διείσδυσης στην κυβέρνηση του, βοήθησαν αμφότερες να θεωρούνται το φαβορί για τις εκλογές («Δεν υπάρχουν Κομμουνιστές στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα», δήλωσε σε συνέντευξή του) (Eisenhower, 1963 and 1965).

Ομοίως, η υπόσχεση του Eisenhower ήταν να φτάσει στην Κορέα και να τελειώσει τον πόλεμο εκεί. Αλλά μία από τις μεγαλύτερες εκκλήσεις της ομάδας Eisenhower-Dulles ήταν η απόρριψη του περιορισμού. Ο Eisenhower δεσμευόταν να κάνει κάτι για την κομμουνιστική σκλαβιά - δεν ήταν ποτέ σαφές τι ακριβώς έφερε εκατομμύρια πρώην Δημοκρατικούς ψηφοφόρους στην δημοκρατική πτυχή, ειδικά εκείνες της ανατολικής Ευρώπης (Kaplan, 1961). Ο Eisenhower συγκέντρωσε, εκεί όπου ο McCarthy έσπειρε. Μακριά από την απόρριψη του διεθνισμού και την υποχώρηση του απομονωτισμού, οι Ρεπουμπλικανοί πρότειναν να προχωρήσουν πέρα από τον περιορισμό. Θα ήταν πιο διεθνιστικοί από τον Τρούμαν (FREE, 1980).

Ωστόσο, διαφάνηκε ένας άλλος σημαντικός περιορισμός στη δράση. Οι Ρεπουμπλικανοί δεσμεύτηκαν με συντηρητικές φορολογικές απόψεις που τόνισαν τη σημασία της εξισορρόπησης του προϋπολογισμού και της μείωσης των φόρων. Όλοι οι υπουργοί του Eisenhower, εκτός από τον Dulles, ήταν επιχειρηματίες που πίστευαν ότι ένας μη ισορροπημένος ομοσπονδιακός προϋπολογισμός, ήταν ανήθικος. Οι κυβερνητικές δαπάνες θα μπορούσαν να μειωθούν σημαντικά, ωστόσο, μόνο με την περικοπή του προϋπολογισμού του Τμήματος Άμυνας, την οποία οι Ρεπουμπλικανοί συνέχισαν να κάνουν (Fleisher & Bond, 2000). Οι περικοπές έκαναν ακόμα πιο

δύσκολη την απελευθέρωση. Στην Κορέα, τον Ιούλιο του 1953, ο Eisenhower δέχθηκε μια ανακωχή που αποκατέστησε το status quo ante bellum. Ο στρατηγός MacArthur, ο Πρόεδρος Rhee, και πολλοί Ρεπουμπλικανοί ήταν εξαγριωμένοι. Ήθελαν να πολεμήσουν μέχρι την απελευθέρωση της Βόρειας Κορέας, μια πολιτική που νόμιζαν ότι ο Αϊζενχάουερ είχε υιοθετήσει στη δήλωσή του «Δε θα ξεκουραστεί ποτέ». Όμως ο Αϊζενχάουερ, αφού εξέτασε και απέρριψε τη χρήση ατομικών όπλων, αποφάσισε ότι η τιμή της νίκης ήταν υπερβολικά υψηλή και σύναψε ειρήνη (COHEN, 1973).

Επομένως, στην πράξη, ο Eisenhower και ο Dulles συνέχισαν την πολιτική του περιορισμού και του κατευνασμού. Δεν υπήρχε καμία βασική διαφορά μεταξύ της εξωτερικής τους πολιτικής με αυτής των Truman και της Acheson. Οι δηλώσεις εκστρατείας τους συχνά τους στοίχειωναν, αλλά απέφυγαν την αμηχανία για την έλλειψη δράσης τους μέσω της ρητορικής τους. «Δεν μπορούμε ποτέ να ξεκουραστούμε», είπε ο Αϊζενχάουερ (Ambrose, 1984).

Καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο, ο Dulles περιγράφει την αμερικανική άποψη του κομμουνισμού. Ως ένας πιστός χριστιανός και εξαιρετικά επιτυχημένος εταιρικός δικηγόρος, οι αδιάσειστες πεποιθήσεις του Dulles βασίζονταν στις αμερικανικές ιδέες. Δεν διέφεραν καθόλου από αυτά του Truman, του Acheson, της Main Street στην πόλη της Αϊόβα ή της Madison Avenue στη Νέα Υόρκη. Όλος ο κόσμος επιδίωξε να είναι σαν την Αμερική (Lyon, 1974). Ο κοινός λαός παντού έβλεπε την Αμερική για ηγεσία. Ο κομμουνισμός ήταν ο «αμέτοχος κακός» που επιβλήθηκε από μια συνωμοσία για ανήμπορους ανθρώπους, είτε προέρχονταν από το εξωτερικό όπως στην Ανατολική Ευρώπη ή από μέσα, όπως στην Ασία. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει μόνιμη συμφιλίωση με τον κομμουνισμό επειδή «αυτή είναι μια ασυμβίβαστη σύγκρουση» (Ambrose, 1984).

Πολλές ομιλίες βοήθησαν να υποκρύψει το γεγονός ότι οι Ρεπουμπλικάνοι δεν έκαναν καμία ενέργεια για να τηρήσουν την υπόσχεσή τους να απελευθερώσουν τους σκλάβους, αλλά ίσως πιο σημαντικό για τη δημοτικότητά τους ήταν η απροθυμία τους να διακινδυνεύσουν τις αμερικανικές ζωές, γιατί και εδώ εκφράζονταν τα βαθύτερα συναισθήματα των συμπατριωτών τους (Kissinger H. A., 1960).

Παρά την έντονη πίεση και τον μεγάλο πειρασμό, ο πρόεδρος Eisenhower δεν μπήκε σε πολέμους. Ήταν πρόθυμος να προμηθεύσει υλικό, σε περιορισμένη κλίμακα, σε άλλους για να πολεμήσουν τον εχθρό, αλλά δεν θα έστελνε αμερικανικούς στρατιώτες στους πολέμους. Όπως ο Τρούμαν, έκανε ό, τι μπορούσε για να περιορίσει τον κομμουνισμό. Αντίθετα από αυτόν, όμως, δεν χρησιμοποίησαν αμερικανικά στρατεύματα για να το κάνουν. Δεν ήθελε να συνάψει ειρήνη, αλλά δεν θα πήγαιναν στον πόλεμο. Οι ομιλίες του έδωσαν συναισθηματική ικανοποίηση, αλλά οι πράξεις του απέτυχαν να απελευθερώσουν «τους λαούς από τον κομμουνισμό» (Lyon, 1974).

4.2 Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής επί Eisenhower και η γραφειοκρατία του υπουργείου των εξωτερικών

Όταν ο στρατηγός Μάρσαλ ήταν υπουργός Εξωτερικών είχε διαμαρτυρηθεί ότι δεν είχε στο επιτελείο του «άνθρωπο με μυαλό», για να υποστηρίξει την εξωτερική του πολιτική. Ο Τρούμαν συμφώνησε και έκανε ό, τι μπορούσε για να αυξήσει τις ένοπλες δυνάμεις. Ο Dulles δεν έκανε τέτοιες καταγγελίες. Εργάστηκε με αυτό που ήταν διαθέσιμο- το οποίο ήταν, βεβαίως, πολύ περισσότερο από ό, τι είχε ο Μάρσαλ το 1948- γιατί μοιράστηκε τη δημοκρατική δέσμευση για δημοσιονομική ευρωστία.

Η έκταση της δέσμευσης ήταν καλύτερα αντιληπτή στο «New Look», έναν όρο του Eisenhower που σχεδιάστηκε, για να περιγράψει τη στρατιωτική του πολιτική. Συνδύαζε εγχώριες και ξένες στρατιωτικές εκτιμήσεις. Το New Look απέρριψε την προϋπόθεση του NSC 68 σύμφωνα με την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να ξοδέψουν μέχρι και το 20% του ΑΕΠ για τα όπλα, απορρίπτοντας με αυτόν τον τρόπο τη χρηματοδότηση του ελλείμματος και υποστηρίζοντας, ταυτόχρονα, μια πολιτική δημοσιονομικού περιορισμού. (Eisenhower, 1963 and 1965)

Η συγκεκριμένη δημοσιονομική πολιτική εφαρμόστηκε σε μια εποχή κατά την οποία η ένταση με την Σοβιετική Ένωση μειωνόταν, κάτι που του επέτρεψε να κατευθύνει τις δημόσιες δαπάνες από τους προϋπολογισμούς της Άμυνας, σε δημόσιες κατασκευές και έργα, όπως και στην παιδεία. Ο κορεατικός πόλεμος είχε τελειώσει, ο κομμουνιστικός κίνδυνος στην Ελλάδα και την Ευρώπη γενικότερα φαινόταν να αναχαιτίζεται, η Γερμανία και η οικονομία της Ευρώπης ανέκαμπε και ο Στάλιν είχε

πεθάνει τον Μάρτιο του 1953. Ο κόσμος φαινόταν λιγότερο επικίνδυνος. Το New Look βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην επιτυχία του προγράμματος NSC 68. Τα πρώτα δύο χρόνια, το New Look αποτέλεσε το σήμα της υψηλής αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης στον Ψυχρό Πόλεμο. Όπως υπογράμμισε ο Samuel Huntington, «Το βασικό στρατιωτικό γεγονός του New Look ήταν η συντριπτική αμερικανική υπεροχή στα πυρηνικά όπλα και τα μέσα για την παράδοσή τους».

Μεταξύ του 1953 και του 1955, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να καταστρέψουν αποτελεσματικά τη Σοβιετική Ένωση με ελάχιστη πιθανότητα σοβαρών αντίποινων. Το γεγονός ότι η Αμερική δεν το έκανε, κατέδειξε τον βασικό περιορισμό της διοίκησης του Αϊζενχάουερ, σε αντίθεση με την πολυφωνία της. Ο Αϊζενχάουερ επέμεινε ότι το κόστος της δυνατότητας να επεμβαίνει οπουδήποτε, αμέσως, ήταν αφόρητο. «Ας μην ξεχνάμε», ο πρόεδρος έγραψε σε έναν φίλο τον Αύγουστο του 1956, «ότι οι ένοπλες δυνάμεις πρέπει να υπερασπιστούν έναν τρόπο ζωής, όχι απλώς τη γη, την ιδιοκτησία ή τη ζωή». Ήθελε να προτρέψει τους υπουργούς του να δεχτούν την ανάγκη για μια «ισορροπία μεταξύ των ελάχιστων απαιτήσεων στα δαπανηρά μέσα του πολέμου και της υγείας της οικονομίας μας». Όπως είπε στην Αμερικανική Εταιρεία Συντακτών Εφημερίδων στις 16 Απριλίου 1953 (Binnendijk, 1999):

«Κάθε πυροβόλο όπλο που εκτοξεύεται, κάθε πολεμικό πλοίο που πλέει, κάθε πύραυλος που εκτοξεύεται, σημαίνει, με την τελική έννοια, κλοπή από αυτούς που πεινάνε και δεν τρέφονται, εκείνων που κρυώνουν και δεν είναι ντυμένοι».

Οι νέες πρακτικές σήμαιναν ότι ο Αϊζενχάουερ είχε εγκαταλείψει την προηγούμενη υπεράσπιση της παγκόσμιας στρατιωτικής εκπαίδευσης, με την εικασία ότι ο επόμενος πόλεμος θα μοιάζει με τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πιο συγκεκριμένα, είχε εγκαταλείψει την ιδέα της Αμερικής να αγωνίζεται σε περισσότερους «πολέμους της Κορέας». Η πολιτική του Αϊζενχάουερ υπογράμμισε τόσο τη σημασία των τακτικών πυρηνικών όπλων, όσο και τον ρόλο της στρατηγικής αεροπορίας ως αποτρεπτικό παράγοντα για την επιθετικότητα. Χρησιμοποίησε τεχνολογία για τη μεσολάβηση μεταξύ αντικρουόμενων πολιτικών στόχων. Μεγάλα βομβαρδιστικά αεροπλάνα που μεταφέρουν πυρηνικά όπλα ήταν τα μέσα μέσω των οποίων

συμφώνησε χαμηλότερες στρατιωτικές δαπάνες με μια εξωτερική πολιτική συγκράτησης (Fleisher & Bond, 2000).

Κάτω από τον Eisenhower, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν μικρότερα ατομικά όπλα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τακτικά στο πεδίο της μάχης. Στη συνέχεια, ο Dulles προσπάθησε να πείσει τον κόσμο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα δίσταζαν να τα χρησιμοποιήσουν. Το γεγονός ότι οι δυνάμεις του NATO, μέλος του οποίου έγινε η Ελλάδα το 1952, ήταν τόσο μικρές, καθιστούσαν την απειλή πειστική, επειδή δεν υπήρχε άλλος τρόπος, για να σταματήσει η πορεία του Κόκκινου Στρατού στην Ευρώπη. Τόσο ο Dulles όσο και ο Eisenhower το κατέστησαν σαφές. Ο Dulles δήλωσε σε περίπτωση που οι Ηνωμένες Πολιτείες εμπλέκονταν σε μια σημαντική στρατιωτική αντιπαράθεση (Binnendijk, 1999):

«Τα όπλα αυτά θα έρθουν σε χρήση επειδή, όπως λέω, καθίστανται όλο και πιο συμβατικά και αντικαθιστούν ό, τι ονομαζόταν συμβατικό όπλο», δήλωσε ο Eisenhower. Όπου αυτά τα πράγματα χρησιμοποιούνται σε αυστηρά στρατιωτικούς στόχους ... Δεν βλέπω κανένα λόγο να μην χρησιμοποιηθούν ακριβώς όπως θα χρησιμοποιούσατε μια σφαίρα ή οτιδήποτε άλλο ».

Ο Dulles κάλεσε τη Δύση στην άσκηση πολιτικής μαζικών αντίποινων. Σε ομιλία του τον Ιανουάριο του 1954, ανέφερε πως οι Λένιν και Στάλιν επιδίωκαν και σχεδίαζαν οι Σοβιετικοί να κυριαρχήσουν στον Ελεύθερο Κόσμο και στη συνέχεια να τον καταστρέψουν με ένα χτύπημα. Ο Dulles υποστήριξε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να αντιμετωπίσουν τη στρατηγική αυτή διατηρώντας ένα μεγάλο στρατηγικό αποθεματικό μέσα στη χώρα. Η διοίκηση του Αϊζενχάουερ είχε αποφασίσει «να εξαρτάται πρωτίστως από τη μεγάλη ικανότητά της να αντιδράσει, άμεσα, με μέσα και σε μέρη της δικής μας επιλογής».

Ο Dulles χρησιμοποίησε τα μαζικά αντίποινα ως κύριο εργαλείο συγκράτησης, καλώντας και τους άλλους ηγέτες να εφαρμόσουν τη μέθοδο της περιπλάνησης, την οποία εξήγησε σε άρθρο του περιοδικού Life (DALLBY, 1988):

«Πρέπει να επιδιώκεις ευκαιρίες για ειρήνη, ακριβώς όπως πρέπει να προετοιμάζεσαι για τη πιθανότητα στον πόλεμο. Κάποιοι λένε ότι είχαμε φτάσει

στα όρια του πολέμου. Φυσικά φτάσαμε στα όρια του πολέμου. Η δυνατότητα να φτάσετε στα όρια χωρίς να μπαίνετε στον πόλεμο είναι η απαραίτητη τέχνη ... Αν προσπαθήσετε να ξεφύγετε από αυτό, αν φοβάστε να πάτε στο χείλος, χάνονται. Πρέπει να το φαινόμεστε με πλατύ χαμόγελο στο πρόσωπο .... Περπατήσαμε στο χείλος και το κοίταξα στο πρόσωπο. Πήραμε ισχυρή δράση».

4.3 Οι συγκρούσεις της Δύσης με την Ανατολή

Αλλά ο πόλεμος δεν πήγε καλά και, ειδικότερα, για τους Γάλλους στο Βιετνάμ. Στις αρχές του 1954, το Viet Minh ελέγχει περισσότερο από το ήμισυ της υπαίθρου. Οι Γάλλοι έβαλαν τα καλύτερα τους στρατεύματα σε μια απομονωμένη φρουρά βόρεια του Ανόι, που ονομάζεται Dien Bien Phu, και προκάλεσαν το Viet Minh να έρθει μετά από αυτούς. Υπολόγισαν ότι σε ανοιχτή μάχη οι Ασιάτες θα κατέρρεαν. Τα αποτελέσματα, ωστόσο, εξελίχθηκαν διαφορετικά και τον Απρίλιο η γαλλική φρουρά στο Dien Bien Phu αντιμετώπιζε μείζον πρόβλημα. Ο ζοφερός πόλεμος στη Γαλλία ήταν τότε τόσο μεγάλος, με τους Γάλλους να έχουν αποδώσει μεγάλο κύρος στο Dien Bien Phu, ώστε κατέστη σαφές ότι η πτώση της φρουράς θα σήμαινε και το τέλος της γαλλικής κυριαρχίας στο Βιετνάμ. Ο Eisenhower και ο Dulles είδαν ένα τέτοιο αποτέλεσμα ως μια νίκη για την κομμουνιστική επιθετικότητα και μια αποτυχία περιορισμού.

Στις 3 Απριλίου 1954, ο Dulles και ο ναύαρχος Radford συναντήθηκαν με οκτώ μέλη του Κογκρέσου. Η διοίκηση ήθελε την υποστήριξη για ένα ψήφισμα του Κογκρέσου που εξουσιοδότησε την αμερικανική είσοδο στον πόλεμο. Οι Γερουσιαστές, συμπεριλαμβανομένου του γερουσιαστή Λίντον Β. Τζόνσον του Τέξας, του ηγέτη της πλειοψηφίας της Γερουσίας, ήταν πολύ επιθετικοί. Θυμήθηκαν πολύ καλά τις δυσκολίες του κορεατικού πολέμου και ενοχλήθηκαν, επειδή ο Dulles δεν βρήκε κανέναν σύμμαχο να υποστηρίξει την παρέμβαση. Η αντιπολίτευση του Κογκρέσου επιδεινώθηκε, όταν ανακάλυψαν ότι ένας από τους άλλους τρεις Αρχηγούς των ενόπλων δυνάμεων, διαφώνησε με την ιδέα του Ράντφορντ να σώσει το Dien Bien Phu μέσω αεροπορικών επιθέσεων (Fleisher & Bond, 2000).

Τα γεγονότα ήρθαν γρήγορα στα τέλη της άνοιξης του 1955, συμβάλλοντας στην οδήγηση του Eisenhower και των Ρώσων στη Σύνοδο Κορυφής. Στις 9 Μαΐου, η

Δυτική Γερμανία έγινε επίσημο μέλος του NATO. Στις 14 Μαΐου, η Σοβιετική Ένωση και τα έθνη της Ανατολικής Ευρώπης υπέγραψαν το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, σύμφωνα με το οποίο ο Κομμουνιστικός Στρατός ετέθη απέναντι από το στρατιωτικό μηχανισμό του NATO. Την επόμενη μέρα η Ρωσία και η Αμερική έλυσαν τελικά ένα από τα μακροχρόνια προβλήματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπογράφοντας την Αυστριακή Συνθήκη, η οποία έδωσε στην Αυστρία ανεξαρτησία, απαγόρευσε την ένωση της με τη Γερμανία και την καθιστούσε μόνιμα ουδέτερη. Και οι δύο πλευρές ήταν υπεύθυνες για διάφορες καθυστερήσεις. Οι Ρώσοι υπέγραψαν, επειδή ήθελαν να χαλαρώσουν τις εντάσεις και να προχωρήσουν στη Σύνοδο Κορυφής, ενώ οι Αμερικανοί το δέχτηκαν ως μια λογική λύση για το αυστριακό πρόβλημα. Ο Dulles ήταν δυσαρεστημένος. Όπως αναφέρθηκε αργότερα στον Eisenhower (DALBY, American security discourse: the persistence of geopolitics, 1990a):

«Λοιπόν, ξαφνικά η σύμβαση υπογράφηκε μια μέρα και ο Dulles μπήκε και χαμογέλασε με πικρία και είπε « Πιστεύω ότι το είχαμε ».

Αυτό που φοβόταν ο Dulles ήταν παρερμηνεία και ουτοπία. Ο φόβος ήταν δικαιολογημένος, επειδή οι αρθρογράφοι και οι ειδήμονες άρχισαν να υποστηρίζουν μια παρόμοια λύση για τη Γερμανία. Στην πραγματικότητα, η Αυστριακή συνθήκη ήταν ένα βήμα προς την κατεύθυνση της γερμανικής διαίρεσης και της ουδετερότητας. Η Ρωσία και η Αμερική συμφώνησαν ότι κανένας από τους Γερμανούς δεν θα έφτασε στην Αυστρία.

Κεφ. 5 - Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΝΑΜΙΞΗ

Η σημερινή κατάσταση για τις μεσογειακές οικονομίες της Ισπανίας, της Ελλάδας και της Πορτογαλίας είναι διαφορετική από την Ιρλανδία και την Ισλανδία. Οι μη ρυθμιζόμενοι χρηματοπιστωτικοί τομείς αποτελούν παράγοντα, αλλά όχι η κύρια αιτία των προβλημάτων. Οι βασικοί οδηγοί σε αυτά τα κράτη ήταν οι ανισορροπίες πληρωμών που έχουν προκύψει εντός της Ευρωζώνης από την υιοθέτηση του ευρώ. Η

Γερμανία έχει σταθερά εμπορικά πλεονάσματα, εν μέρει, επειδή το υποτιμημένο νόμισμα κάνει τις εξαγωγές της εξαιρετικά ανταγωνιστικές, ενώ περιφερειακές χώρες όπως η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία δεν έχουν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους. Ως αποτέλεσμα, έχουν δανειστεί κεφάλαια από το εξωτερικό, για να αντισταθμίσουν αυτά τα επαναλαμβανόμενα ελλείμματα (Lapavitsas, 2010).

Παρόλο που η δημοφιλής αντίληψη είναι ότι η κυβερνητική υπερφόρτωση προκάλεσε τα προβλήματα στην Ελλάδα, η αλήθεια είναι πιο περίπλοκη. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του χρέους δεν έχει πραγματοποιηθεί από τις κυβερνήσεις, αλλά από τις ελληνικές τράπεζες, επιχειρήσεις και νοικοκυριά, είτε για την απόκτηση ακίνητων, είτε για την κατανάλωση ή τις επιχειρηματικές επενδύσεις που θα είχαν επιτρέψει εξοικονομήσεις στο παρελθόν. Η κυβερνητική υπεραγορά ήταν η πιο σημαντική στην Ελλάδα (στο 42% του συνολικού χρέους). το υπόλοιπο ανήκει σε τράπεζες, επιχειρήσεις και νοικοκυριά σε περίπου ίσες αναλογίες.

Ο δανεισμός επιτεύχθηκε από τη μείωση των χρηματοπιστωτικών φραγμών μέσα από την είσοδο της Ελλάδας στο Ευρώ και από την τάση των χρηματοπιστωτικών αγορών να παραπλανήσουν τους κινδύνους των συνδεδεμένων ομολόγων (για οποιαδήποτε χώρα της Ευρωζώνης θεωρήθηκε εγγενώς ασφαλής, πράγμα που σημαίνει ότι οι κίνδυνοι υποβαθμίστηκαν). Πιο σημαντικό είναι ότι οι δανειοδοτήσεις από τις ευρωπαϊκές τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν εξάλειψαν τα παγκόσμια χρηματοπιστωτικά προβλήματα το 2007 (Lapavitsas, 2010).

Αντίθετα, ο δανεισμός αυξήθηκε καθώς οι κεντρικές τράπεζες ώθησαν τη ρευστότητα για να βοηθήσουν το σύστημα να ξεκινήσει, όταν η πιστωτική κρίση ξεκίνησε. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες από τις βασικές χώρες της Ευρωζώνης (κυρίως Γαλλία και Γερμανία) χρησιμοποίησαν τη διαθέσιμη ρευστότητα, για να αυξήσουν το δανεισμό τους προς τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα το 2008 και το 2009.

Οι αποκαλύψεις ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε αποκρύψει το μέγεθος του ελλείμματος του προϋπολογισμού στις αρχές του 2010 ήταν ο παράγοντας που προκάλεσε τον πανικό των επενδυτών και οδήγησε την Ελλάδα να ζητήσει βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Μάιο του 2010, η ΕΕ και το ΔΝΤ, το μακρύ χέρι άσκησης εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μέσα από δημοσιονομικά μέσα,

προσέφεραν στην Ελλάδα τη διάσωση 110 δισ. Ευρώ (80 δισ. Ευρώ από την ΕΕ και 30 δισ. Από το ΔΝΤ) (Lewis, 2011).

Η βασική προσέγγιση για τη διαχείριση κρίσεων κρατικού χρέους επηρεάζεται από δύο βασικές ανησυχίες:

1. ανησυχία για τον ηθικό κίνδυνο των δανειοληπτών, και
2. ανησυχία για την οικονομική αποτελεσματικότητα.

5.1 Ηθικός κίνδυνος των δανειοληπτών

Ο ηθικός κίνδυνος περιγράφει το κίνητρο για ανεύθυνη συμπεριφορά, όταν για τον έναν ή τον άλλο λόγο, ένας άνθρωπος είναι μονωμένος από τις συνέπειες των πράξεων του. Το ισχύον διεθνές πλαίσιο για τη διαχείριση του χρέους αφορά τον ηθικό κίνδυνο των κυβερνήσεων που δανείζουν. Αυτή η προσέγγιση θεωρεί ότι η χρεωμένη κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για τη λήψη απρόβλεπτων δανείων που δεν μπορεί να επιστρέψει και ότι οι προστασίες που διατίθενται για τη διάσωση αυτών των δύσκολων χωρών από τις συνέπειες της παραβατικής τους συμπεριφοράς, θα χρησίμευαν μόνο για την αύξηση του ηθικού κινδύνου. Σε αυτή τη βάση, η κοινότητα των πιστωτών αντιστάθηκε σθεναρά σε όλες τις προσκλήσεις για ελάφρυνση του χρέους κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ως αντίδραση στη κρίση χρέους της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής.

Όπως είπε ο γραμματέας του υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ στον Ντόναλντ Ρέιγκαν, στις αρχές της δεκαετίας του 1980 (Buchheit, 2005):

«Δεν νομίζω ότι πρέπει να αφήσουμε ένα έθνος από το γάντζο επειδή δείχνουμε συμπάθεια και κατανόηση στο γεγονός ότι έχουν δυσκολίες. Ως χρεώστες, νομίζω ότι πρέπει να πληρώνονται όσο μπορούν να αντέξουν χωρίς να τους καταστρέψουμε. Απλά δεν μπορείς να αφήσεις την καρδιά σου να κυριεύσει το κεφάλι σου σε αυτές τις καταστάσεις. Από τη λογική αυτή προκύπτει λογικά ότι οι φορολογούμενοι από πλούσιες χώρες «επιδοτούν αποτελεσματικά τα κράτη που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους» όταν παρέχεται αρωγή από το ΔΝΤ».

Το πλαίσιο αυτό δικαιολογεί, επίσης, την υπό όρους μείωση του χρέους που προσφέρεται στις φτωχότερες χώρες. Οι διαρθρωτικές τροποποιήσεις ή

«προϋποθέσεις» που απαιτούνται από τις χώρες που επιδιώκουν την ελάφρυνση του χρέους - είτε μέσω των Club του Παρισιού και του Λονδίνου είτε μέσω της HIPC / MDRI - ανταποκρίνονται στη βούληση των πιστωτών να αποφύγουν τον ηθικό κίνδυνο του οφειλέτη. Φαινομενικά, θεωρήθηκε ότι μόνο εκείνες οι χώρες που είχαν εφαρμόσει μια συνταγή οικονομικών μεταρρυθμίσεων για την αναδιάρθρωση των οικονομιών τους, προς πιο φιλικές για την αγορά πολιτικές, είχαν κερδίσει το δικαίωμα να ωφεληθούν από την ακύρωση του χρέους. Επίσης, υπήρχε η περαιτέρω πεποίθηση ότι τέτοιες μεταρρυθμίσεις θα καθιστούσαν πιο απίθανη την εμφάνιση προβλημάτων χρέους στο μέλλον (Buchheit, 2005).

Αναφερόμενος στη συμμετοχή της κυβέρνησης στην πρωτοβουλία για την υπερχρεωμένη φτωχή χώρα (HIPC), ο γερουσιαστής Robert Hill εξέφρασε αυστηρά τη δέσμευση της Αυστραλίας σε αυτήν την κυρίαρχη προσέγγιση, δηλώνοντας ότι «η ελάφρυνση του χρέους χωρίς πραγματική προσαρμογή θα χαθεί». Η άνευ όρων ακύρωση, ανέφερε, θα ενθάρρυνε περαιτέρω τα μη βιώσιμα χρέη ανταμείβοντας τις αδύναμες οικονομικές επιδόσεις και προστατεύοντας τις κυβερνήσεις από τις ευθύνες τους (Lapavitsas, 2010).

5.2 Οικονομική αποτελεσματικότητα και Προτεσταντική ηθική

Η κυρίαρχη προσέγγιση στη διαχείριση του χρέους αφορά, επίσης, τις οικονομικές αδυναμίες στο σημερινό σύστημα. Συχνά, η προσέγγιση επικεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό στην αρχή της εγχώριας νομοθεσίας περί χρεοκοπίας στις ΗΠΑ και αλλού. Δύο επαναλαμβανόμενες ανησυχίες είναι (Weisbrot, 2011):

- 1) το πρόβλημα της συλλογικής δράσης, και
- 2) τη σειρά με την οποία εξοφλούνται οι πιστωτές.

Αμφότερες οι ανησυχίες του πιστωτή σχετικά με την αντιστάθμιση των ζημιών. Μία από τις, πλέον, κοινές ανησυχίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα όσον αφορά την αναδιάρθρωση του χρέους είναι γνωστή ως το πρόβλημα της αναμονής, κατά το οποίο ένας μικρός αριθμός πιστωτών διαπραγματεύονται καλύτερους όρους πληρωμής για τον εαυτό του, αντισταθμίζοντας μια συμφωνία.

Το πρόβλημα αυτό έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, καθώς το ιδιωτικό χρέος έχει πάρει όλο και περισσότερο τη μορφή ομολόγων έναντι των εμπορικών τραπεζικών δανείων. Εκείνοι που είναι εξοικειωμένοι με την ανεύθυνη τραπεζική δανειοδότηση της δεκαετίας του '70 και τα διαφυγόντα δάνεια που ακολούθησαν θα μπορούσαν να το θεωρήσουν ως ευπρόσδεκτη τάση, με την έννοια ότι οι κίνδυνοι δεν συγκεντρώνονται σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που θεωρούνται «πολύ μεγάλα για να αποτύχουν». Ωστόσο, η επανεμφάνιση των ομολογιούχων αποδεικνύει ότι δυσκολεύεται η επίτευξη συμφωνίας, επειδή οι κάτοχοι ομολόγων είναι πολυπληθέστερες από τις τράπεζες που δανείζουν στα υπερπόντια κράτη και επειδή τα ομόλογα είναι ενεργά διαπραγματεύσιμα, καθιστώντας δυσκολότερη την παρακολούθηση των ιδιοκτητών τους (Weisbrot, 2011).

Μια δημοφιλής λύση στο πρόβλημα της συλλογικής δράσης είναι η χρήση ρητρών συλλογικής δράσης σε συμβάσεις ομολόγων, βάσει των οποίων οι κάτοχοι ομολόγων συμφωνούν εκ των προτέρων να αποδέχονται τον προσδιορισμό της πλειοψηφίας, συχνά 75%, εάν χρειαστεί οποιαδήποτε διαφοροποίηση των όρων του χρέους. Μια άλλη αποτελεσματικότητα ανησυχία είναι η τάση των πιστωτών να «βιαστούν στην αίθουσα του δικαστηρίου» να αναζητήσουν νομική προσφυγή για αποπληρωμή έναντι άλλων πιστωτών. Αυτό δεν καθίσταται αποτελεσματικό, διότι, όπως και με το πρόβλημα της συλλογικής δράσης, μπορεί να προκαλέσει καθυστερήσεις στις διαδικασίες διακανονισμού χρεών, οι οποίες συχνά δεν ανήκουν στα μακροπρόθεσμα συμφέροντα του οφειλέτη. Ιστορικά, τείνει να υπάρχει μια ιεραρχία μεταξύ των πιστωτών σχετικά με το ποιος πληρώνει πρώτα. Τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (IFI) βρίσκονται στην κορυφή του καταλόγου, μαζί με άλλους χρηματοδότες γέφυρας έκτακτης ανάγκης (Lapavitsas, 2010).

Αυτό συμβαίνει, επειδή «το χρήμα έκτακτης ανάγκης» αφορά μια χώρα η οποία έχει δυσκολίες αποπληρωμής και, επομένως, οι πιστωτές που επεκτείνουν τη χρηματοδότηση πρέπει να βρίσκονται πάντα στην κορυφή του καταλόγου για την αποπληρωμή. Ως εκ τούτου, η εντολή για τις καθυστερημένες αποπληρωμές μοιάζει με αυτό (Lapavitsas, 2010):

«Χρηματοδότηση έκτακτης ανάγκης γέφυρας από το ΔΝΤ και τη Παγκόσμια Τράπεζα, όταν σταματάνε οι εμπορικές και διατραπεζικές γραμμές για τα κρατικά ομόλογα. Τα τελευταία χρόνια, το ζήτημα της καθιερωμένης εντολής αποπληρωμής έχει καταστεί πιο περίπλοκο με το αυξανόμενο μερίδιο αγοράς των ομολογιούχων, τη σημασία του εσωτερικού χρέους σε ορισμένες αναδιαρθρώσεις και ορισμένες απροσδόκητες δικαστικές αποφάσεις».

Εφόσον η κυρίαρχη προσέγγιση στη διαχείριση του χρέους αναγνωρίζει τη θέση και τα συμφέροντα των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, τείνει να επικεντρώνεται στις επιπτώσεις που μπορεί να έχει το διαρκές χρέος στις επενδύσεις και την ανάπτυξη, δηλαδή τις ανησυχίες σχετικά με το κόστος αποτελεσματικότητας στις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες χωρών. Αυτό είναι γνωστό ως το πρόβλημα του «χρέους», η αντίληψη, δηλαδή, ότι «τα υψηλά επίπεδα χρέους θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπαρκώς χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης, επειδή η ανάγκη αποπληρωμής των δανειστών ενήργησε σαν φόρος επί των επενδύσεων» (Sheng, 2009).

Η αναγνώριση αυτή οδήγησε στην ίδρυση των επονομαζόμενων προγραμμάτων μείωσης του χρέους με βάση την αγορά (εξαγορές χρεών και συμφωνίες ανταλλαγής χρεών) κατά τη δεκαετία του 1980 και του 1990.

5.3 Οι βασικοί δρώντες

5.3.1 Ο Όμιλος των Πιστωτών

Για πολλά χρόνια, το σημαντικότερο ίδρυμα για τη διαχείριση των διεθνών οφειλών ήταν η Λέσχη των Παρισίων. Η Λέσχη των Παρισίων είναι ένας ανεπίσημος όμιλος δεκαεννέα χωρών του ΟΟΣΑ που συναντώνται στο γαλλικό Υπουργείο Οικονομικών στο Παρίσι, όπου υπάρχει μόνιμη γραμματεία. Η λέσχη του Παρισιού διαπραγματεύεται μόνο διμερή χρέη, από τα οποία υπάρχουν τρεις πηγές (Sheng, 2009):

- 1) εκείνα που προέρχονται από προγράμματα βοήθειας από χώρες χορηγών βοήθειας,
- 2) από δάνεια εξαγωγικών πιστώσεων (δάνεια που επιτρέπουν εξαγωγές από μια βιομηχανική σε αναπτυσσόμενη χώρα) ή
- 3) από ιδιωτικά τραπεζικά δάνεια, από την κυβέρνηση.

Η θέση της Λέσχης των Παρισίων ως ο πιο ισχυρός δρών στην αρχιτεκτονική του χρέους άρχισε να υποχωρεί τη δεκαετία του 1980 και του 1990 (όπως εξηγείται κατωτέρω). Ιστορικά, η Λέσχη είχε την επιδίωξη να κάνει μόνο αναδιάρθρωση του χρέους, δηλαδή, να συμφωνεί να αναβάλει τις πληρωμές του χρέους έως ότου η χώρα είναι σε καλύτερη θέση να αποπληρώσει. Αυτό εξακολουθεί να ισχύει για τις χώρες μεσαίου εισοδήματος, αν και οι φτωχότεροι περιστασιακά έχουν μειώσει ορισμένες από τις πραγματικές τους χρεωστικές δυνατότητες (Laravitsas, 2010).

Οι διαδικασίες του Club του Παρισιού περιλαμβάνουν τις ακόλουθες λειτουργίες:

- 1) Οι συντάκτες της Λέσχης διεξάγουν διαπραγματεύσεις ως ομάδα και συνέρχονται ξεχωριστά με κάθε μεμονωμένη χώρα οφειλέτη. (Εάν οι οφειλέτες οφείλουν χρήματα και σε άλλες χώρες, καλούνται να επιδιώξουν παρόμοιους όρους με αυτούς).
- 2) Ένας βασικός λόγος ύπαρξης είναι να αποφευχθεί η αθέτηση των οφειλών από τις χώρες. Ως εκ τούτου, μια χώρα δεν πρέπει να ζητήσει αναπρογραμματισμό, εκτός εάν κινδυνεύει να «εκκρεμεί αθέτηση υποχρεώσεων», γεγονός που παραδοσιακά σημαίνει ότι έχει σημαντικές καθυστερούμενες οφειλές εξαιτίας των χρεών της στο εξωτερικό.
- 3) Βασίζεται σε μεγάλο βαθμό και στηρίζει την εξουσία του ΔΝΤ, απαιτώντας από τις χώρες οφειλέτες να συνάψουν συμφωνία σταθεροποίησης με το ΔΝΤ προτού ζητήσουν συμφωνία αναδιάρθρωσης.

Η Λέσχη ιδρύθηκε το 1956. Στην αρχή της ζωής του, καθώς ο όμιλος πιστωτών καθιέρωσε τον τρόπο λειτουργίας του, γνώρισε μάλλον σπάνια, κατά μέσο όρο περίπου μία συμφωνία ετησίως. Καθώς, η κρίση του αναπτυσσόμενου παγκόσμιου χρέους έπληξε πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου, η συχνότητα των συμφωνιών της αυξήθηκε σημαντικά (καταλήγοντας σε 56 συμφωνίες μεταξύ 1978-1986, έναντι 26 μεταξύ 1956-1978).

Η τάση αυτή συνεχίστηκε, και από το 2007 έχει υπογράψει πάνω από 398 συμφωνίες με 83 χώρες οφειλέτες. Παρόλο, που η Λέσχη εξακολουθεί να συνεδριάζει τακτικά-όταν καλείται να το πράξει- έχει μειωθεί η σημασία και η λειτουργία της, εξαιτίας της

αύξησης του πολυμερούς δανεισμού και της αυξανόμενης κυριαρχίας των θεσμών του Bretton Woods στη διαχείριση της κρίσης χρέους

5.3.2 Ο Όμιλος του Λονδίνου

Η συγκεκριμένη ένωση είναι ένας άτυπος όμιλος πιστωτών για τις εμπορικές τράπεζες. Έχει μια συντομότερη ιστορία από ότι η Λέσχη των Παρισίων, έχοντας την πρώτη του συνάντηση το 1976. Σε πολλά σημεία, λειτουργεί παρόμοια με τη λέσχη του Παρισιού. Για παράδειγμα, απαιτεί από τους οφειλέτες να καταλήξουν σε συμφωνία με το ΔΝΤ. Σε αντίθεση, όμως, με τη λέσχη των Παρισίων, οι συμφωνίες της είναι νομικά δεσμευτικές. Με την παρακμή της ιδιωτικής τραπεζικής άνθησης στις αναπτυσσόμενες χώρες μετά τη δεκαετία του 1970 και την επακόλουθη άνοδο της χρηματοδότησης από διάφορα χαρτοφυλάκια, ιδιωτών και δημόσιων φορέων, ο ρόλος του Λονδίνου έφτασε σε ακόμη μεγαλύτερη έκταση από αυτόν της Λέσχης των Παρισίων (Lapavitsas, 2010).

5.4 Οργανισμοί του Μπρέτον Γουντς

5.4.1 Το ΔΝΤ

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Διεθνής Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (που έγινε μετέπειτα η Παγκόσμια Τράπεζα) δημιουργήθηκαν το 1944 σε συνέδριο στο Νιου Χάμσαϊρ στις ΗΠΑ, καθώς οι Σύμμαχοι σχεδίαζαν να διαχειριστούν τη Μεταπολεμική Παγκόσμια Οικονομία. Το ΔΝΤ διαδραμάτισε πάντα κεντρικό ρόλο στη διαχείριση του χρέους, δεδομένου του αρχικού του ρόλου να παρέχει χρηματοδότηση έκτακτης ανάγκης σε χώρες με προβλήματα του ισοζυγίου πληρωμών. Καθώς, η παγκόσμια οικονομία εξελίχθηκε κατά τη μεταπολεμική περίοδο, πολλές χώρες (ιδιαίτερα πρόσφατα αποικισμένα έθνη) αναγκάστηκαν να προσφύγουν στο ΔΝΤ για να ζητήσουν οικονομική βοήθεια, μέσω διάφορων εμπορικών και νομισματικών κρίσεων. Αρχικά, μπορούσε να υπάρξει πρόσβαση σε ένα ορισμένο ποσό χρηματοδότησης (το ένα τέταρτο της χρηματοοικονομικής ποσόστωσης κάθε χώρας-μέλους). Αν χρειάζονταν περισσότερα χρήματα, θα έπρεπε να πληρούνται οι όροι για τα δάνεια που αποσκοπούσαν στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών της κυβέρνησης, όπως η εισαγωγή λιγότερων, η εξαγωγή περισσότερων και η αύξηση των κρατικών δαπανών. Το ΔΝΤ απολάμβανε την εμπιστοσύνη των

κυβερνήσεων των πιστωτών και των χρηματοπιστωτικών αγορών. Ιστορικά, οι λύσεις που πρόβλεπε για την «προσαρμογή» θεωρήθηκαν κατάλληλες και ωφέλιμες και το ΔΝΤ φυσικά εξελίχθηκε σε «χρηματοπιστωτικό φύλακα» της παγκόσμιας οικονομίας. Οι πολιτικές που εφαρμόζονταν και εφαρμόζονται διαχρονικά από το ΔΝΤ, θεωρήθηκαν ως μακροπρόθεσμες εφαρμογές της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, ως εκτελεστικός βραχίονας της υψηλής στρατηγικής τους και των σχεδίων τους για τον παγκόσμιο έλεγχο. Ο κυριότερος λόγος ήταν ότι οι ΗΠΑ ήταν και είναι ο κύριος χρηματοδότης (Laravitsas, 2010).

5.4.2 Η Παγκόσμια Τράπεζα

Κατά τη στιγμή της δημιουργίας της και καθ' όλη τη διάρκεια των πρώτων ετών της, η Παγκόσμια Τράπεζα ήταν λιγότερο ισχυρή μέχρι τη δεκαετία του 1980. Η Τράπεζα είχε ελάχιστη σχέση με τη διαχείριση του χρέους ή την αναδιάρθρωση, αλλά επικεντρώθηκε στην παροχή μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης για αναπτυξιακά έργα, βοηθώντας τις ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές να το πράξουν. Ωστόσο, η ικανότητα και η επιρροή της αυξήθηκαν, σταθερά και γρήγορα, μέσα στις επόμενες δεκαετίες. Κατά τη δεκαετία του 1970 και τη δεκαετία του '80, η Τράπεζα αύξησε τα δάνειά της στις φτωχότερες χώρες, γεγονός που συνέβαλε στην εδραίωση της θέσης της στο κέντρο του συστήματος. Παρόλα αυτά, ο ρόλος της Τράπεζας στη διαχείριση του χρέους παρέμεινε αόριστος μέχρι την κρίση του χρέους της δεκαετίας του 1980. Ο μεγαλύτερος ρόλος της στη διαχείριση του χρέους διευκολύνεται, επίσης, από την ανάπτυξη του δανεισμού βάσει της πολιτικής (η οποία καθοδηγείται από μια κίνηση στην οικονομία της ανάπτυξης για την αύξηση του ρόλου των αγορών έναντι του αναπτυξιακού κράτους), με την οποία η Τράπεζα αντικαθιστά τον παραδοσιακό ρόλο του ΔΝΤ, κατευθύνοντας ενεργά την πολιτική των αναπτυσσόμενων χωρών. Ο ρόλος της αυξήθηκε επίσης εν μέσω των αυξανόμενων κρατικών χρεών, καθώς εισήχθη, για να βοηθήσει τις υπερχρεωμένες χώρες. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80, είχε εδραιωθεί μαζί με το ΔΝΤ ως διπλός διαχειριστής των κρίσεων χρέους που περιβάλλουν τον αναπτυσσόμενο κόσμο (Laravitsas, 2010).

5.4.3 Η πρωτοβουλία για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες

Το 1996, οι ηγέτες της Ομάδας των 7 (G7) κάλεσαν την Παγκόσμια Τράπεζα, υπό τον Πρόεδρο James Wolfensohn, να εισαγάγει και να διαχειριστεί μια επίσημη εκδοχή

των εναλλακτικών επιλογών ελάφρυνσης του χρέους της Λέσχης των Παρισίων για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες. Αυτή η πρώτη πρωτοβουλία για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες και ο διάδοχός της ενισχυμένης πρωτοβουλίας για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες (HIPC II) του 1999, άσκησαν έντονη δημόσια πίεση όσον αφορά τον αντίκτυπο της κρίσης χρέους στις φτωχότερες χώρες του κόσμου.

Ακόμη και μετά από δύο τροποποιήσεις της πρωτοβουλίας για μεγαλύτερη ευελιξία και ταχύτερη εξυγίανση, το πλαίσιο για την βιωσιμότητα του χρέους της Παγκόσμιας Τράπεζας, κατηγορήθηκε ότι δεν έλαβε υπόψη τους πόρους που οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες χρειάστηκαν για να αντιμετωπίσουν τη φτώχεια και να επιτύχουν τους διεθνώς συμφωνημένους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας έως και το 2015 (MDRI), η οποία συμφωνήθηκε στη διάσκεψη κορυφής G8 στο Gleneagles το 2005. Η MDRI ενέκρινε πλήρη και όχι μερική ακύρωση πολυμερών χρεών για τις χώρες υψηλού φαινομένου των υπερχρεωμένων φαινομένων που πληρούσαν συγκεκριμένα κριτήρια, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής πολιτικών αλλαγών παρόμοιων με τα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής της Τράπεζας.

5.5 Οι λύσεις που προτάθηκαν για τη κρίση χρέους της Ελλάδος και η στρατηγική της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ

Η κυρίαρχη προσέγγιση προτείνει είτε σχετικά μικρές προσαρμογές στην τρέχουσα διαχείριση των κρατικών χρεωστικών κρίσεων, είτε καθόλου αλλαγές. Θεωρεί ότι τα προβλήματα δεν είναι αρκετά σημαντικά ώστε να δικαιολογούν σημαντική μεταρρύθμιση του παρόντος συστήματος. Αντ' αυτού, το επιχείρημα είναι να αφεθεί το Club Paris και τα ιδρύματα Bretton Woods να συνεχίσουν απρόσκοπτα τη δουλειά που κάνουν. Τα μέρη που ενδιαφέρονται αρκετά για να προτείνουν τροποποιήσεις παρέχουν σχετικά μικρά ποσά. Αυτές οι τροποποιήσεις δεν μεταβάλλουν τη χρηματοοικονομική αρχιτεκτονική και οι λύσεις καθοδηγούνται από τα όργανα που βρίσκονται επί του παρόντος υπό τον έλεγχο του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και, άρα, των ΗΠΑ. Τα πιστωτικά ιδρύματα αντιστέκονται σε μείζονες μεταρρυθμίσεις, παρά την κρίση που προκάλεσαν το 2008, εξαιτίας της οποίας ξεκίνησε η κρίση χρέους της Ελλάδος (Lapavitsas, 2010).

5.6 Ο μηχανισμός αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους (SDRM)

Τον Νοέμβριο του 2001, στη μέση του χάους της αδυναμίας της Αργεντινής, το ΔΝΤ ξεκίνησε μια πρόταση για μηχανισμό αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους (SDRM).

Η τελική πρόταση του ΔΝΤ είχε τέσσερα βασικά στοιχεία (Weisbrot, 2011):

- 1) πλειοψηφική αναδιάρθρωση για την παράκαμψη των προβλημάτων συλλογικής δράσης που επικρατούν στη χρηματοδότηση ομολόγων,
- 2) παραμονή σε διαφορές,
- 3) προστασία των συμφερόντων των πιστωτών μέσω της συγκράτησης του οφειλέτη που καταβάλλει τους πιστωτές χωρίς προτεραιότητα και από τη διασφάλιση της χρηστής οικονομικής συμπεριφοράς του ΔΝΤ από τον οφειλέτη προκειμένου να δοθεί στους πιστωτές εγγύηση ότι ο οφειλέτης θα ακολουθήσει πολιτικές που θα προστατεύουν τις αξίες των περιουσιακών στοιχείων και θα αποκαθιστούν την ανάπτυξη, και
- 4) αρχαιότητα για νέο δανεισμό, έτσι ώστε να προσελκύσει η χώρα επενδύσεις.

Στη περίπτωση της Ελλάδας, παρόλο που το ΔΝΤ είχε παλιότερα όρισε ένα ξεχωριστό Φόρουμ επίλυσης διαφορών επί κρατικών χρεών (SDDRF), για να αποφασίσει τις διαφορές μεταξύ οφειλετών και πιστωτών (αν και στην πραγματικότητα το ΔΝΤ διατήρησε πολλές σημαντικές εξουσίες, όπως τον προσδιορισμό των επιλέξιμων χωρών και το ακατάλληλο επίπεδο διατηρησιμότητας του χρέους), οι αρχές αυτές καταστρατηγήθηκαν, μια και οι Ευρωπαϊκές χώρες αντέδρασαν και οι τράπεζές τους ήταν οι κυριότεροι κάτοχοι του Ελληνικού χρέους. Επιπλέον, το Φόρουμ χρησιμοποιήθηκε μόνο για το χρέος των εμπορικών τραπεζών, οι οποίοι έφυγαν από τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τη Λέσχη των Παρισίων για τον έλεγχο του χρέους από τον δημόσιο τομέα (Weisbrot, 2011).

Η λύση του ΔΝΤ ήταν απόλυτα μινιμαλιστική για δύο λόγους. Κατ' αρχάς, οι ανησυχίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα που έχει ο επιδείξει ο οργανισμός στο παρελθόν, συνεχίζουν να ταλανίζουν, κάτι που αποτελεί την κυρίαρχη και κριτική προς αυτό. Τα προβλήματα συλλογικής δράσης, η σειρά αποπληρωμών και ο ηθικός κίνδυνος των οφειλετών ήταν οι προτεραιότητες των αρχιτεκτόνων των Μνημονίων.

Από την άλλη, το SDRM αποτελούσε μια προσπάθεια να διατηρηθεί η διαχείριση του χρέους με τη λογική του ότι όλα θα λυθούν μέσα «στην οικογένεια», καθώς τα πλούσια κράτη που ελέγχουν την εκταμίευση των ενισχύσεων ελέγχουν επίσης τη λέσχη του Παρισιού, το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα. Παρόλο που το SDRM βελτίωσε τη διαχείριση του χρέους, διατηρούσε τη διαχείριση του χρέους υπό τον έλεγχο του «καρτέλ των πιστωτών», των ίδιων ομάδων που κατά παράδοση διαχειρίζονται την παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση στη μεταπολεμική περίοδο, καθιστώντας έτσι τις ΗΠΑ κύριο παίχτη του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, μια και το έλεγχαν, δίνοντάς στις ΗΠΑ και τις χώρες της Δύσης, άμεσα και έμμεσα τον έλεγχο των οικονομιών των αδύνατων χωρών, καθιστώντας έτσι την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτική ευκολότερη (Buckley, 2005).

Αν και ουσιαστικά το 2003, το SDRM καταργήθηκε για διάφορους λόγους, η επαναφορά του προτάθηκε από Αμερικανούς αξιωματούχους. Ο αείμνηστος Walter Wriston, χαρισματικός και επιφανής τραπεζίτης της δεκαετίας του 1970 και πρόεδρος της Citicorp, δήλωσε φημισμένα ότι «οι χώρες δεν χρεοκοπούν ποτέ». Η φράση του Wriston ήταν σωστό από τη μία άποψη (Buckley, 2005):

«χωρίς ένα δικαστήριο για τη διαχείριση της πτώχευσης, και κανόνες για να το διαχειριστεί, μια κρατική οντότητα δεν μπορεί να χρεοκοπήσει, μόνο να κάνει παύση πληρωμών. Ωστόσο, αυτό το γεγονός εξαρτάται απλώς από τις υπάρχουσες διεθνείς οικονομικές ρυθμίσεις- δεν είναι δηλαδή απαραίτητο να συμβαίνει αυτό».

Στην περίπτωση χρέους της Ελλάδος, αντί της ρύθμισης του χρέους με τους ιδιώτες πιστωτές, όπως πρότειναν οι ΗΠΑ, επελέγη και επιβλήθηκε η αναχρηματοδότηση του χρέους από Ευρωπαϊκά, κυρίως, κεφάλαια. Αυτό κατέστησε για πρώτη φορά την Ελλάδα μετά το 1945, έρμαιο των πολιτικών και οικονομικών διαθέσεων και επιλογών των Γερμανών, οι οποίοι ήταν και οι κύριοι μέτοχοι στα ποσά που δόθηκαν στην Ελλάδα.

Αν και υπήρχαν τεράστιες διαφωνίες αναφορικά με τη διατήρηση του συγκεκριμένου status quo όσον αφορά τη διαχείριση του δημόσιου χρέους της Ελλάδος, δυστυχώς η κρίση του 2008 χτύπησε καίρια τις ΗΠΑ και τη δυνατότητά τους να ασκούν

εξωτερική πολιτική μέσα από τα οικονομικά εργαλεία που διαθέτουμε. Τα επιχειρήματά τους κατευθύνονται από τρεις βασικές προοπτικές. Η πρώτη σχετίζεται με την ιδέα ότι οι οφειλέτες έχουν δικαιώματα. Ενώ πολλοί από τους υποστηρικτές αυτής της προοπτικής μοιράζονται ορισμένες υποκείμενες προϋποθέσεις με την κυρίαρχη προσέγγιση -ιδίως σε σχέση με την ιστορία και τα αίτια του χρέους και των χρηματοπιστωτικών κρίσεων- η κύρια ανησυχία τους είναι ότι το σημερινό σύστημα διαχείρισης του χρέους δεν λειτουργεί και δεν μπορεί να λειτουργήσει, επειδή είναι άδικο. Είναι ατελέσφορη η διαχείριση, δεν σέβεται την κυριαρχία του οφειλέτη και βλάπτει άδικα τον λαό των χωρών οφειλετών και επομένως είναι απαράδεκτη από την άποψη της δικαιοσύνης- ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το δεύτερο επιχειρήμα για μια αλλαγή προσέγγισης εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα πρέπει να ασχολείται τόσο με τον ηθικό κίνδυνο των πιστωτών όσο και με τον οφειλέτη. Χωρίς την απειλή της κυριαρχικής αφερεγγυότητας, όλοι οι πιστωτές απουσιάζουν από την ευθύνη για κακές αποφάσεις. Επιπλέον, τα ιδιωτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των οποίων τα δάνεια ή οι επενδύσεις πηγαίνουν στραβά, συνεχίζουν να προστατεύονται από το ΔΝΤ ή/και τα κυβερνητικά πακέτα διάσωσης, ενώ οι φορολογούμενοι της δανειζόμενης χώρας φέρουν το οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Επομένως, το σημερινό σύστημα, κλείνοντας τα μάτια για την ενοχή των δανειστών, χρησιμεύει για να ενθαρρύνει τη φειδωλή οικονομική συμπεριφορά των δανειστών.

Η τρίτη προοπτική πλαισιώνει την απόρριψη του status quo στη βαθύτερη δομική ανάλυση της αναπτυξιακής χρηματοδότησης. Υποστηρίζει ότι τα θεσμικά όργανα του Bretton Woods, συχνά υπό την επίδραση των ισχυρότερων μετόχων (ιδίως των ΗΠΑ), κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν ανεπαρκώς τις διεθνείς κρίσεις χρέους και μερικές φορές ευθύνονται εν μέρει για τη δημιουργία των ίδιων των κρίσεων που πρέπει να διαχειριστούν. Εμπιστευόμενοι τη νομιμότητά τους ως θεσμών παγκόσμιας διακυβέρνησης πρέπει να αμφισβητηθεί έντονα σε κάθε προσπάθεια μεταρρύθμισης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος.

5.7 Δικαιώματα και υποχρεώσεις

Τα συστήματα πτώχευσης σε εθνικό επίπεδο υπάρχουν για να καταναείμουν δίκαια και αποτελεσματικά τα περιουσιακά στοιχεία ενός αφερέγγυου οφειλέτη, προστατεύοντας ταυτόχρονα τον οφειλέτη από τη ζωή του υποκείμενου στο χρέος (υπό τον όρο ότι ο οφειλέτης δεν έχει ασκήσει ανέντιμη ή άλλη ανάρμοστη οικονομική συμπεριφορά) και δίνοντας στον οφειλέτη την ευκαιρία να κάνει μια νέα αρχή. Ωστόσο, όταν τα έθνη έχουν μη βιώσιμα χρέη που τα κάνουν να χρεοκοπούν αποτελεσματικά, δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση από το να τα αποπληρώσουν. Όπως λέει ο Buckley (Buckley, 2005):

«Έχουμε ακόμα κάτι σαν τις φυλακές των οφειλετών για υπερχρεωμένα έθνη».

Η ώθηση αυτού του επιχειρήματος είναι ότι η διαχείριση των μηχανισμών χρέους που ελέγχεται από τους πιστωτές είναι μη αποτελεσματική. Ειδικότερα:

- 1) η διαδικασία είναι ανεπαρκής, άδικη και επιβάλλεται στους οφειλέτες,
- 2) η κακοδιαχείριση του προκαλεί αδικαιολόγητη ταλαιπωρία και
- 3) απαιτείται ένα διαφορετικό σύστημα το οποίο σέβεται την κυριαρχία των οφειλετών και τις βασικές ανάγκες των πληθυσμών τους.

Εν ολίγοις, τα θεσμικά όργανα του Bretton Woods, τα οποία διαχρονικά υπήρξαν μοχλοί άσκησης της στρατηγικής της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στο Δυτικό κόσμο και μετέπειτα παγκοσμίως, μολονότι ισχυρίζονται ότι είναι οι κύριοι παράγοντες στην επίλυση του δημόσιου χρέους και των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, εμπλέκονται πράγματι στην πρόκληση αυτών των κρίσεων, ιδίως με την επιμονή στην πρόωρη κατάργηση των ελέγχων κεφαλαίου. Η κακή διαχείριση από μέρους των θεσμικών οργάνων της αντιμετώπισης των κρίσεων οφείλεται σε άκαμπτο ορισμό της «βιωσιμότητας του χρέους», στις άσκοπες (και υπερβολικά άκαμπτες) μακροοικονομικές και μικροοικονομικές συμβουλές πολιτικής (συμπεριλαμβανομένης της επιμονής στις πολιτικές συρρίκνωσης) όπως συνέβη στην κρίση χρέους του 1998. Η κρίση τότε έπληξε τις χώρες την Νότιο-Ανατολικής Ασίας, με τη χρηματοδότηση των ιδιωτικών τραπεζών την οποία ανέλαβαν αποκλειστικά τα

κράτη (όπως η Ν. Κορέα, η Σιγκαπούρη και όλοι «οι δράκοι της Ασίας» όπως ονομάστηκαν τα κράτη αυτά).

Αυτές οι αδικίες προέκυψαν, αναμφισβήτητα, από μια υπερβολικά ζωντανή πίστη στις φιλοσοφίες της ελεύθερης αγοράς και την κακοήθη επίδραση των κυριότερων μετόχων των ιδρυμάτων, ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

5.8 Διεθνής Διαιτησία

Η διαιτησία έχει μακρά ιστορία στο διεθνές δίκαιο και το καθιερωμένο μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο στη Χάγη λειτουργεί από το 1920. Τα επιχειρήματα αντλούν από αυτή τη μακρά παράδοση διαιτησίας ως μηχανισμό επίλυσης διαφορών. Ο πρόσφατος πολλαπλασιασμός των οργάνων που χρησιμοποιούν το δίκαιο διαιτησίας και τις διαδικασίες για την επίλυση οικονομικών και επενδυτικών διαφορών βασίζεται επίσης στην παράδοση αυτή. Υπάρχουν ορισμένα πλαίσια διαιτησίας που υπάρχουν, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών εμπορικής διαιτησίας στο Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο και του Μοντέλου Νόμου για τη Διεθνή Εμπορική Διαιτησία στο UNCITRAL. Επίσης, οι διαδικασίες επίλυσης διαφορών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το Διεθνές Κέντρο για την Επίλυση των Επενδυτικών Διαφορών της Παγκόσμιας Τράπεζας (το οποίο συχνά ρυθμίζει υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών όταν προκύπτουν διαφορές) προσφέρουν πρότυπα για επιτυχημένες διεθνείς διαδικασίες διαιτησίας (Buckley, 2005).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Αμερική τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε παρακμή και η Ευρώπη βρίσκεται σε βαθιά πολιτική και οικονομική κακουχία. Η Κίνα αυξάνεται και οι αναδυόμενες

περιφερειακές οικονομικές δυνάμεις προκαλούν τη Δύση. Είναι οι καλύτερες διατλαντικές μέρες πίσω μας; Έχουμε αποσταλεί στην ιστορική κάβα 20 χρόνια μετά τη νίκη του Ψυχρού Πολέμου; Ανάγνωση των ημερήσιων τίτλων, είναι εύκολο να πιστέψουμε ότι ο δυτικός πολιτισμός ξεπεράστηκε από την «άνοδο του υπόλοιπου», όπως το θέτει ο Farit Zacharia (Chang, 2008):

«κατακλύζεται από ένα συνδυασμό έντονης ριζοσπαστικής νεολαίας στον μουσουλμανικό κόσμο, άπληστους χρηματοδότες της Wall Street, Ασιατικούς βιομηχάνους και διεθνείς χάκερ υπολογιστών. Η μετά την 11^η Σεπτεμβρίου κρίσημη ατμόσφαιρα σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 ενίσχυσε μόνο την εντύπωση ότι η Δύση είναι υπό πολιορκία και σε μη αναστρέψιμη πτώση».

Η προσωπική αφήγηση του Αμερικανού Προέδρου Μπαράκ Ομπάμα ενσαρκώνει την επιστροφή της οικονομικής και πολιτιστικής κυριαρχίας της Ανατολής και της μείωσης μιας μεταμοντέρνας Ευρώπης και είναι κατάλληλη να προβληματιστούμε για τη ζωντανή, συνοπτική και ιστορικά σαρωτική ανάλυση του David Marquand για το γιατί η Ευρώπη ήταν εκτός πολιτικής και οικονομικής φύσης την αυγή του εικοστού πρώτου αιώνα.

Η κυριότερη διαφορά στις πολιτικές της Γερμανίας και των αγγλοσαξωνικών χωρών είναι ότι η Γερμανία διατήρησε και διατηρεί πάντα διάλογο με διαδοχικές ρωσικές κυβερνήσεις, ακόμη και σε περιόδους κρίσης ή συγκρούσεων. Η αποτελεσματικότητα της γερμανικής στρατηγικής έχει ήδη αποδειχθεί, διότι χωρίς το Ostpolitik (με βάση τη συνεργασία και την πειθώ) η γερμανική επανένωση δεν θα ήταν εφικτή. Φυσικά, τα οικονομικά προβλήματα της Σοβιετικής Ένωσης συνέβαλαν επίσης στη διαδικασία αυτή.

Μετά την επανένωση και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ο Helmut Kohl, ο Gerhard Schröder και η Angela Merkel υιοθέτησαν επίσης τα καθιερωμένα πρότυπα του Ostpolitik. Χάρη σε αυτό, οι γερμανικές εταιρείες μπορούσαν να εξάγουν όλο και περισσότερες ποσότητες αγαθών και κεφαλαίων στην Ευρώπη και, μαζί με τις εισαγωγές από εκεί, η διαδικασία αυτή οδήγησε στην αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών αυτών. Σε αυτή την κατάσταση, η ρήξη των σχέσεων δεν είναι προς το

συμφέρον και των δύο πλευρών. Οι γερμανικές εταιρείες στηρίζονται στα κέρδη και τις θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από τη ζήτηση των εξαγωγών προς τις υπόλοιπες χώρες- μέλη της Ε.Ε. και οι εταιρείες στις χώρες αυτές δεν χρειάζονται μόνο γερμανικό κεφάλαιο, αλλά, κυρίως, την τεχνογνωσία, την καινοτόμο τεχνολογία και τα μηχανήματα. Αυτές οι δύο περιστάσεις σχεδόν εγγυώνται τη συνέχεια της πολιτικής επαφής στα υψηλότερα επίπεδα, ακόμη και σε τόσο δύσκολες καταστάσεις, όπως η ελληνική κρίση. Φυσικά, ακόμη και εκτός της Ελλάδας, υπάρχουν πολλά άλλα προβλήματα στη σχέση, όπως αναφέρονται παρακάτω:

- 1) Είναι στρατηγικό ενδιαφέρον της Γερμανίας να έχει καλές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τις χώρες του Νότου, μια και οι εξωτερικές πολιτικές τους είναι διαμετρικά αντίθετες προς τα συμφέροντα της Ρωσίας.
- 2) Το επιχειρηματικό περιβάλλον της Ελλάδος είναι όλο και λιγότερο ελκυστικό για τις γερμανικές επιχειρήσεις, λόγω της έλλειψης οικονομικών μεταρρυθμίσεων.
- 3) Η Angela Merkel προτιμά να ασχοληθεί με τον πολιτικούς στην Ελλάδα, οι οποίοι πρόθυμα θα προχωρήσουν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και αποκρατικοποιήσεις, είτε είναι αρεστοί στις ΗΠΑ είτε όχι.

Η Γερμανία ανέμενε ότι η Ελλάδα μετά από επτά χρόνια συνεχούς κρίσης, θα μπορούσε να εξέλθει από αυτήν, και να επανέλθει στην κανονικότητα της εισαγωγής της στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η Δύση έπρεπε να αναγνωρίσει την αποτυχία της έννοιας «μεγαλύτερη Δύση», που εκφράστηκε από τον Brzezinski. Γίνεται σαφές ότι η Ελλάδα έχει μια σειρά από δομικές και πολιτισμικές διαφορές, οι οποίες διαχρονικά δεν λαμβάνονταν υπόψη από τις ΗΠΑ και την Ε.Ε.

Τα σημερινά οικονομικά προβλήματα της Ελλάδος δεν οφείλονται εξ ολοκλήρου στις λανθασμένες πολιτικές ή στα μνημόνια. Η έλλειψη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, η επίδραση της υποτονικής γραφειοκρατίας και η οικονομική στασιμότητα που προκλήθηκαν από τις απαρχαιωμένες πρακτικές κρατικής διαχείρισης, ήταν ήδη αναγνωρίσιμες. Σε αυτή την κατάσταση, μια καλή σχέση με τη γερμανική πολιτική και οικονομική ελίτ είναι πρωτίστως προς το συμφέρον της Ελλάδος - λόγω των

εσόδων που αποκομίζει από την εξαγωγή αγαθών και υπηρεσιών προς στη Γερμανία, αλλά και λόγω της επιδίωξής της να εμπλέξει τη Γερμανία στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας της.

Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα θα παραμείνει πολύ πιο ανοιχτή στις γερμανικές πρωτοβουλίες και θα είναι πολύ πιο εποικοδομητική στην ανταπόκρισή της απ' ότι στις απαιτήσεις των χωρών με τις οποίες δεν έχει κοινούς οικονομικούς και ιστορικούς στόχους. Μπορούμε να ελπίζουμε ότι η γερμανική διαμεσολάβηση θα μπορέσει να λύσει την ελληνική κρίση ένα βήμα κάθε φορά, καθώς αυτή η σύγκρουση, μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης, υπονομεύει σοβαρά την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Φαίνεται ότι σε αυτό το σκέλος, η Ουάσινγκτον αποδέχεται επίσης τον ηγετικό ρόλο της Γερμανίας.

Γιατί, λοιπόν, οι Ευρωπαίοι είναι τόσο απογοητευμένοι από αυτό το ουτοπικό όραμα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης; Και γιατί οι Αμερικανοί είναι τόσο απογοητευμένοι από την ατελείωτη διαδικασία και τη θεσμική κατασκευή της Ευρώπης; Όπως αναφέρει ο Marquand στην «εκδίκηση της πολιτικής» και στην εξωφρενική εξήγησή του για το λεγόμενο «δημοκρατικό έλλειμμα» της Ευρώπης μεταξύ των λαών της Ευρώπης και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, δίνει μια συνοπτική απάντηση στο έλλειμα του σχεδιασμού και άσκησης εξωτερικής πολιτικής στην ΕΕ. Με πλήρη εκτίμηση, η Αμερική, επίσης, πάσχει από αυτή τη θλίψη, η οποία επίσης μπορεί να αναφέρεται ως πολιτική της σολοψίας. Εξ ορισμού, ο σολιψισμός ορίζεται ως ακραίοι εγωισμοί (ίσως μια έκρηξη όλων αυτών των εξαιρέσεων;) ή μια θεωρία σύμφωνα με την οποία «ο εαυτός δεν μπορεί να γνωρίζει παρά μόνο τις δικές του τροποποιήσεις και ότι ο μόνος πράγμα».

Ο David Brooks, έγραψε μια πρόσφατη διορατική στήλη με τίτλο «Η πολιτική του σολιψισμού» (Weisbrot, 2011). Η γραφή του θα μπορούσε εύκολα να είναι η αμερικανική εκδοχή του κεφαλαίου του Marquand για την ευρωπαϊκή πολιτική. Ο Brooks σημειώνει δύο τύπους πολιτικών ομάδων στην Αμερική:

«εκείνους που πιστεύουν σε μια δημοκρατία και εκείνους που πιστεύουν σε θεσμούς (που εκπροσωπούνται από τη δημοκρατία). Για να βρίσκεστε στο δημοκρατικό στρατόπεδο, πιστεύετε στη δύναμη του λαού και ότι τα θεσμικά

όργανα υπάρχουν μόνο για να υπηρετήσουν τον λαό. Για να είμαστε από την πλευρά των θεσμικών οργάνων, κάποιος είναι ελαφρώς ύποπτος στην κρίση του «λαού» και επιδιώκει ενεργά θεσμικούς ελέγχους και ισορροπίες για τη βελτίωση της ποιότητας της συνολικής διακυβέρνησης».

Για τον Marquand, αυτά τα δύο στρατόπεδα είναι οι φιλελεύθεροι-ατομικιστές (υπέρ της δημοκρατίας) και οι δημοκράτες (θεσμικοί). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αμερική μοιάζουν μεταξύ τους στο θέμα αυτό: και οι δύο δημιουργήθηκαν ως republic, όχι ως δημοκρατία. Διακόσια χρόνια μετά την ίδρυσή της, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν απομακρυνθεί από τις αρχές της δημοκρατίας και τώρα προσκρούουν στο πλευρό μιας δημοκρατίας με σημαντικές πολιτικές και οικονομικές συνέπειες. Για να παραφράσουμε τον Brooks, για την Αμερική η ανάγκη να επιδοθεί η επιθυμία του ατόμου, όπως η έλλειψη επιθυμίας για μείωση των κοινωνικών δικαιωμάτων) υπερκαλύπτει τώρα το συλλογικό καλό του έθνους (συσσωρεύοντας το εθνικό χρέος). Η ισχυρή πολιτική ηγεσία, της οποίας η Αμερική διέθετε τόσο μεγάλη αφθονία από την εποχή της γέννησης της δημοκρατίας έως την αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εποχή, λείπει τώρα. Η έννοια της εθνικής συλλογικής θυσίας έχει επίσης ξεθωριάσει.

Οι Αμερικανοί θέλουν τα προβλήματά τους να λυθούν χωρίς κόστος ή θυσίες και θα ψηφίσουν γρήγορα για τον ηγέτη ο οποίος τους υπόσχεται άνομα αποτελέσματα. Δυστυχώς, ο πρόεδρος ο οποίος πρέπει, τελικά, να πει στον αμερικανικό λαό ότι οι επιθυμίες του πρέπει να τοποθετηθούν σε καλύτερη ισορροπία και αναλογία προς τις μεγαλύτερες ανάγκες της χώρας τους. Αν υπάρχει μελλοντικός φόβος για τον αμερικανικό φθινόπωρο, είναι ο φόβος ότι αυτή η πολιτική και επακόλουθη οικονομική ισορροπία δεν μπορεί να επιτευχθεί.

Βιβλιογραφία

- Agnew, J. A. (1989). The new geopolitics: the dynamics of geopolitical disorder. In A World in crisis? Στο R. J. Taylor, *Geographical perspective* (σσ. 266-288). Oxford: Basil Blackwell.
- ALKER, H. A. (1986). Political discourse analysis. *Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington DC.*
- Ambrose, S. E. (1984). *Eisenhower: The President.*
- BASSIN, M. (1987). Race contra space: the conflict between German Geopolitik and national socialism. *Political Geography Quarterly*, 6, σσ. 115-134.
- BEIMIS, S. (1945). *John Quincy Adams and the Foundations of American Foreign Policy.* New York: Alfred A. Knopf.
- Binnendijk, H. (1999). STRATEGIC ASSESSMENT. Στο I. f. Studies, 1999: *PRIORITIES FOR A TURBULENT WORLD* (σ. 334). Washington: National Defense University.
- Boggs, S. (1945). *This hemisphere.* Washington: Department of State Bulletin.
- Buchheit, L. C. (2005). The Role of the Official Sector in Sovereign Debt Workouts. *The Chicago Journal of International Law*, 6(1).
- Buckley, R. P. (2005). Why Are Developing Nations So Slow to Play the Default Card in Renegotiating Their Sovereign Indebtedness? *The Chicago Journal of International Law*, 6(1).
- Chang, H.-J. B. (2008). *The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism.* New York: Bloomsbury Press.
- CHITTICK, W. K. (1990). Persistence and Change in Elite and Mass Attitudes toward U.S. Foreign Policy. *Political Psychology*, 11, σσ. 385-402.
- CLIFFORD, C. W. (1991). *Counsel to the President: A Memoir.* New York: Random House.
- Cocburn, A. (1987). The defense intellectual: (G. Street, Επιμ.) *Edward N. Luttwak*, 6(3), σσ. 161-174.
- COHEN, B. C. (1973). *The Public's Impact on Foreign Policy.* Boston: Little, Brown.
- CROCKEX, J. C. (1977). The social functions of rhetorical forms. In the Social Use of Metaphor. Στο J. D. Cracked, *Essays on the Anthropology of Rhetoric* (σσ. 33-66). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- DALBY, S. (1988). Geopolitical discourse: the Soviet Union as Other. *Alternatives*, 13, σσ. 415-442.
- DALBY, S. (1990a). American security discourse: the persistence of geopolitics. *Political Geography Quarterly*, 9, σσ. 171-188.
- DALBY, S. (1990b). *Creating the Second Cold War: The Discourse of Politics.* London: Pinter.

- DALLBY, S. (1988). Geopolitical discourse: the Soviet Union as Other. *Alternarives*, σσ. 415-442.
- DE GRAZLA, V. (1984-85). Americanismo d'Esportazione. *La Ctitica Sociologica*, σσ. 71-72, 5-22.
- DUNN, R. S. (1972). *Sugar and Slaves: The Rise of the Planter Class in the English West Indies, 1624-1713*. New York: Norton.
- Eisenhower, D. (1963 and 1965). *Eisenhower's memoirs, The White House Years: A Personal Account*. Washington.
- Fleisher, R., & Bond, J. R. (2000, January). THE DEMISE OF THE TWO PRESIDENCIES. *American Politics Quarterly*, 28(1), σσ. 3-25.
- FREE, L. A. (1980, April-May). Internationalism Comes of Age ... Again. *Public Opinion*, 3, σσ. 46-50.
- Gramsci, A. (1971). *Selection of the Prison Notebook*. New York: International Publishers.
- Herzfield, M. (1982). The etymology of excuses: aspects of rhetorical performance in Greece. *American Ethnologist*, 9, σσ. 644-663.
- HOLSTI, O. R. (1984). *American Leadership in World Affairs: Vietnam and the Breakdown of Consensus*. London: Allen and Unwin.
- HOLSTI, O. R. (1988). The Domestic and Foreign Policy Beliefs of American Leaders. *Journal of Conflict Resolution*, 32, σσ. 248-294.
- HOLSTI, O. R. (1990). The Structure of Foreign Policy Attitudes among American Leaders. *Journal of Politics*, 52, σσ. 94-125.
- Huntington, S. P. (1961). The Common Defense: Strategic Programs. *National Politics*.
- KALDOR, M. (1990). After the Cold War. *New Left Review*, 80, σσ. 25-37.
- Kaplan, M. (1961). *United States Foreign Policy in a Revolutionary Age*. Princeton: Princeton Center of Intemational Studies; Monograph.
- Karnow, S. (1989). *In Our Image. America's Empire in the Philippines*. New York: Random House.
- KENNAN, G. [. (1947). The sources of Soviet conduct. *Foreign affairs*, 25, σσ. 566-582.
- KENNAN, G. (1946). The 'Long Telegram. Στο T. E. Gaddis, *Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950* (σσ. 50-63). New York: Columbia University Press.
- Kennan, G. F. (1948). *America's Administrative Response to World Problems*. Washington: Dedalus.
- KENNAN, G. F. (1951). *American Diplomacy, 1900-1 950*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kissinger, H. (1995). *Diplomacy*. L.A.: Simon & Schuster.
- Kissinger, H. A. (1960). *The Necessity for Choice*. New York: Harper.
- Laffeber, W. (1963). *The New Empire: An Interpretation of American Expansionism, 1860-1898*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Lapavitsas, C. e. (2010). *The Eurozone Between Austerity and Default*. Research on Money and Finance. Ανάκτηση από <http://www.researchonmoneyandfinance.org/2010/09/new-rmf-report-eurozone-between-austerity-and-default>

- Lewis, M. (2011, March). When Irish Eyes Are Crying. *Vanity Fair*. Ανάκτηση από <http://www.vanityfair.com/business/features/2011/03/michael-lewis-ireland-201103>
- Lyon, P. (1974). *Eisenhower: Portrait of the Hero*.
- MACDONELL, D. (1986). *Theories of Discourse: An Introduction*. New York: Basil Blackwell.
- MACKINDEK, H. (1990). The physical basis of political geography. *Scottish Geographical Magazine*, 6, σσ. 78-84.
- Maxwell, T. (1959). *The Uncertain Trumpet*.
- MEINING, D. (1960). *The Shaping of America. Volume 1 Atlantic America, 1492-1800*. New Haven: Yale University Press.
- National Security Council, U. (1999). *NATIONAL SECURITY FOR A NEW CENTURY*. Washington: The White House.
- PAINE, T. (1969). *The Essential Thomas Paine*. New York: Mentor.
- PARKIN, D. (1979). *The Cultural Definition of Political Response*. London: Academic Press.
- Ratzel, F. (1969). The laws of the spatial growth of states. Στο R. K. Minghi, *The Smcczwe official Geography* (σσ. 17-28). Chicago: Aldine.
- Reagan, R. (1988, February 2). Peace and democracy For Nicaragua. Address to the Nation. (D. ο. SS(, Επιμ.) 2133, σσ. 32-35.
- RICHARDSON, J. (1905). *A Compilation of Messages and Papers of the Presidents, 1789-1902, 12 vols*. Washington, DC: Bureau of National Literature and Art.
- Sheng, A. (2009). *From Asian to Global Financial Crisis: An Asian Regulator's View of Unfettered Finance in the 1990s and 2000s*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spanier, J. (1960). *American Foreign Policy since World War II*. New York.
- Spanier, J. (1992). *American foreign policy since World War II*. Washington, DC: CQ Press.
- SPROUT, H. E. (1960). Geography and international politics in an era of revolutionary change. *Journal of Conflict resolution*, 4, σσ. 145-161.
- TAXOR, P. J. (1989). *Political Geography. World- Economy: Mation-State and Local* (2nd εκδ.). London: Longman.
- THEWELEIT, K. (1987). *Male Fantasies. Volume 1: Women, floods, Bodies, History*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Todorov, T. (1984). *The Conquest of America The Question of the Other*. (R. Howard, Μεταφρ.) New York: Harper Torchbooks.
- TURTON, A. (1984). Limits of ideological domination and the formation of social consciousness. Στο A. T. Tanabe, *History and Peasant Consciousness in South-East Asia* (σσ. 13-73). Osaka: National 'Museum of Ethnology, Semi Ethnological Studies.
- Weisbrot, M. (2011, April 18). Emerging Out of the IMF's Shadow. *Guardian Online*. Ανάκτηση από <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2011/apr/18/imfinternational-monetary-fund>
- WHITAKER, A. (1954). *The Western Hemisphere Idea: Its Rise and Decline*. Ithaca: Cornell University Press.
- Williams, W. A. (1980). *Empire as a Way of Life*. Oxford: Oxford University Press.

